

מדינת ישראל
משרד החינוך

הוועדה לבחינת פעילות המכינות הקדם אקדמיות

דו"ח מסכם

יו"ר הוועדה : ירום אריאב

טבת ה'תשע"א
דצמבר 2010

כתיבה :
ירוס אריאב
ענת חיים

חברי הועדה :
ירוס אריאב – יו"ר הועדה
משה ויגדור
חיים אומן
פרופ' פואד פארס
ריבה אביעד
יום רז
ד"ר נגיסט מנגשה
אריאל דרעי
נעם ויצנר
ענת חיים

מזכירת הועדה אפרת לקס-צדקה

עריכה לשונית עידו בסוק

לכבוד
מר גדעון סער
שר החינוך
ירושלים

מכובדי,

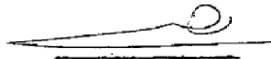
בתאריך 13 לאפריל 2010 מינית אותי לעמוד בראש ועדה ציבורית לבחינת פעילות המכינות הקדם אקדמיות. הועדה קיימה 11 ישיבות, שמעה את כל הגורמים המעורבים בנושא, בחנה את המצב הקיים ודנה ביסודיות במדיניות הרצויה. מצאנו כי למכינות יש תפקיד חשוב בהרחבת הנגישות להשכלה הגבוהה לכל חלקי האוכלוסייה ובצמצום פערים חברתיים, אך במצב הנוכחי ישנם קשיים וכשלים לא מבוטלים המפריעים למכינות למלא את תפקידם בצורה המיטבית.

אני מתכבד להגיש לך את הדוח הסופי של הוועדה לבחינת פעילות המכינות הקדם אקדמיות. להמלצות יש סדר והיגיון פנימי, ולפיכך יש לראותן כמקשה אחת. ברצוני להודות לכל חברי הוועדה, המייצגים מגזרים שונים בחברה הישראלית, על תרומתם הרבה לעבודה, ובפרט לגב' אפרת לקס מהמל"ג על העבודה המצוינת שעשתה בריכוז עבודת הוועדה. כמו כן ברצוני להודות לכל הגורמים הרבים והשונים שהופיעו בפני הוועדה.

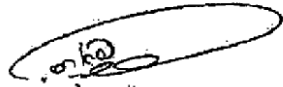
בברכה,

ירוס אריאב
יו"ר הועדה

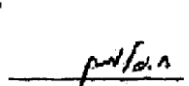
אנו מציינים את המעורבות והתמיכה של חברי הוועדה בהחלטת הוועדה.

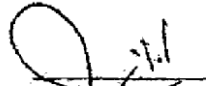
יורם אריקוב, יו"ר הוועדה

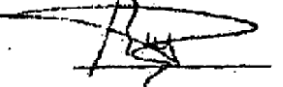
מר יורם אריקוב, יו"ר הוועדה

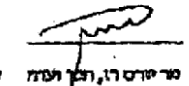
מר יורם אריקוב, יו"ר הוועדה

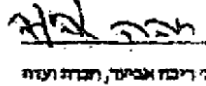
מר יורם אריקוב, יו"ר הוועדה

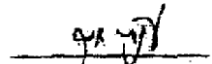
מר יורם אריקוב, יו"ר הוועדה

מר יורם אריקוב, יו"ר הוועדה

מר יורם אריקוב, יו"ר הוועדה

מר יורם אריקוב, יו"ר הוועדה

מר יורם אריקוב, יו"ר הוועדה

מר יורם אריקוב, יו"ר הוועדה

תוכן עניינים

1. תמצית מנהלים
2. מטרת המכינות הקדם אקדמיות
3. תיאור המצב הקיים
4. המלצות מפורטות
5. נספחים:
 - א. כתב מינוי
 - ב. סיכומי ישיבות הוועדה
 - ג. מכתב יו"ר ומנכ"ל ועד ראשי המכללות לשר החינוך מיום 15 בנובמבר 2010 בעניין המלצות הוועדה הציבורית לבחינת פעילות המכינות הקדם אקדמיות

1. תמצית מנהלים

המכינות הקדם אקדמיות ממלאות תפקיד חשוב בהרחבת הנגישות להשכלה הגבוהה לכל חלקי האוכלוסייה ועקב כך מסייעות לצמצום הפערים החברתיים. יעד זה היה ונותר רלוונטי.

אנו ממליצים לשמר את המכינות הקדם אקדמיות ואף להגביר את פעילותן ולאפשר להן לפעול, להתפתח ולהגדיל את מספר הלומדים במכינות, תוך שימת דגש על תלמידים מאוכלוסיות חלשות.

מצאנו כי במצב הקיים הסמכות והאחריות מתחלקות בין מספר גופים, אין בהירות לגבי הגדרת הפיקוח האקדמי, הפריסה הארצית של המכינות איננה מיטבית, ויש מספר כשלים המפריעים למערכת המכינות לתפקד ביעילות.

מצאנו כי קיימת הבחנה בין שלושה סוגים של מכינות: מכינות לבגרות, מכינות ייעודיות לחוגים ספציפיים ומכינות לאוכלוסיות מיוחדות. להלן עיקרי ההמלצות:

1. המכינות הקדם אקדמיות ימשיכו לפעול ואף יגבירו את פעילותן, במטרה להוות כלי מרכזי לצמצום פערים בחברה הישראלית. הן יעשו זאת באמצעות הנגשת ההשכלה הגבוהה לכל חלקי האוכלוסייה ובפרט למגזרים חלשים בחברה, שיש להם נחיתות בשוק העבודה. לשם כך יועמדו לרשות המכינות המשאבים הנדרשים ויתבצעו השינויים הארגוניים המתבקשים והמפורטים בהמשך. אלה יאפשרו למכינות למלא את ייעודן.

2. האחריות הכוללת על כל המכינות הקדם אקדמיות תרוכז במל"ג-ות"ת.

3. הפעלת המכינות תתבצע ישירות, ללא גוף מתווך.

4. על הות"ת יוטל להכין, בתוך ארבעה חודשים ממועד אישורה של המלצה זו, מודל לתקצוב המכינות שיביא בחשבון את מספר התלמידים, איכות ההוראה, גודל הכיתות וקליטת תלמידים מאוכלוסיות חלשות ומהפריפריה. שיטת התקצוב תדאג לתמרץ את איכות ההוראה במכינות ולהרחיב את הנגישות להשכלה הגבוהה של אוכלוסיות חלשות. כמו כן, במסגרת המודל שיוכן תקבע ות"ת מדיניות באשר לגובה שכר הלימוד במכינות.

5. צוות משותף שיורכב מאנשי מל"ג-ות"ת, הקרן לקליטת חיילים משוחררים במשרד הביטחון ומשרד החינוך, יגבש בתוך ארבעה חודשים מערך הפעלה משותף ומתואם שיאפשר את איגום המשאבים. בראש הצוות יעמוד נציג מל"ג-ות"ת.

6. הקרן לחיילים משוחררים תטפל בכל החיילים המשוחררים הלומדים במכינות, ובכלל זה במכינות שבאוניברסיטאות.

7. הקרן לחיילים משוחררים תמשיך לבצע, מעתה עבור הות"ת, בדיקה ברמה הפרטנית לגבי זכאות תלמיד לתמיכה על פי מדדים סוציו-אקונומיים.

8. הזכאות למענקים מהקרן לסיוע נוסף של הקרן לחיילים משוחררים, עבור הלימודים במכינות הבגרותיות בלבד, תהיה מעתה גם לתלמידים במוסדות השלמת בגרויות המאושרים על ידי משרד החינוך מחוץ למוסדות להשכלה גבוהה. משרד החינוך יבחן בקפידה את הרמה הפדגוגית במוסדות אלה ויאשר רק את המוסדות המקיימים קריטריונים של תנאים ורמת לימודים נאותים. אלה יעודכנו לאור הקריטריונים הנהוגים במכינות. הרחבת הזכאות למענקים מהקרן לסיוע נוסף ללומדים במוסדות שייעודם השלמת בגרויות, תגביר את התחרות ואת יכולת הבחירה של התלמידים, תאפשר לימודי ערב וכדומה. יו"ר ות"ת יוסמך לקבוע כי הסיוע הנוסף עבור מוסדות אלה יהיה נמוך יותר בהשוואה למכינות הבגרותיות במוסדות להשכלה גבוהה, מתוך הנחה שיש תועלות חברתיות בלימוד במכינה שבין כותלי מוסד להשכלה גבוהה.
9. במסגרת המל"ג-ות"ת תפעל ועדת היגוי קבועה, שתקבע מדיניות לגבי המכינות ותפקח על יישומה. במהלך דיוניה תשמע הוועדה ותביא בחשבון את עמדות הגורמים השונים העוסקים במכינות, ובכללם נציגי האוכלוסיות המיוחדות.
10. ועדת ההיגוי תבחן את הפריסה הארצית של המכינות מתוך כוונה לאחד מכינות קטנות ולהגיע לפריסה מיטבית.
11. ייקבע יעד של הגדלת תלמידי המכינות ב-40% בחמש השנים הקרובות. ועדת ההיגוי תקבע את האמצעים ואבני הדרך להשגת יעד זה. ועדת ההיגוי תדאג לכך שיעד זה והתוכנית הרב-שנתית של המוסדות להשכלה גבוהה יותאמו זה לזה.
12. הפיקוח הפדגוגי על המכינות יתבצע בעיקרו על ידי המוסדות להשכלה גבוהה עצמם. מל"ג-ות"ת יקיימו פיקוח ברמה בסיסית, בעיקר לצורך ההכרה ההדדית בין המוסדות.
13. בתוך שנתיים יש ליצור מערכת של הכרה הדדית בין המכינות הייעודיות במוסדות השונים. בתחילה תתקיים מערכת הכרה הדדית בין המכינות באוניברסיטאות השונות לבין עצמן ובין המכינות הפועלות בתוך אותו מוסד לבין עצמן, ולאחר שלוש שנים תיבחן האפשרות לקיים הכרה הדדית בין המכינות בכלל המוסדות.
14. לצורך ההכרה ההדדית תדאג ועדת ההיגוי להאחדה של מסלולי המכינות.
15. בחינות הסיום של המכינות לא ישמשו יותר כציוני תעודת בגרות. לצורך קבלת ציון לתעודת בגרות יידרשו תלמידי המכינות להיבחן בבחינת הבגרות הרגילה.
16. במידת האפשר, תלמידי המכינות שימשיכו בלימודים האקדמיים יקבלו הכרה בקורסים שהם למדו במכינות הייעודיות, כגון מבואות שונים. הדבר יתמרץ תלמידים להגיע למכינות. ות"ת תבחן הכללת פרמטר זה במודל לתקצוב המכינות.

17. כחלק משדרוג מערך המכינות והעצמתן, אנו ממליצים שמערך הפיקוח הפדגוגי החדש יקבע רף שלפיו המורים במכינות יהיו בעלי תואר שני לפחות. המלצה זו הייתה בזמנה חלק מהמלצות ועדת צדוק משנת 1996, אך היא לא יושמה הלכה למעשה.

18. על המכינות יהיה להפעיל מערך של הכוונה והדרכה לתלמידים בכדי שיוכלו לבחור את המשך דרכם האקדמית בצורה הטובה ביותר. תקצוב המכינות יביא בחשבון את קיומה של מעטפת ההכוונה וההדרכה.

19. מפני שלעיתים תוצאות הבגרות והמבחן הפסיכומטרי אינם משקפים את סיכויי ההצלחה היחסיים של תלמידים, יש לתת אפשרות קבלה בכל המוסדות להשכלה גבוהה למספר מוגבל של תלמידים מאוכלוסיות חלשות ומהפריפריה על סמך דירוגם הגבוה יחסית לבני המחזור שלהם בתיכון שבו הם למדו. מל"ג-ות"ת תבחן את האפשרות להנחות את המוסדות להשכלה גבוהה בהתאם.

20. דגש מיוחד יינתן על הגדלת מספר הלומדים במכינות מקרב האוכלוסייה החרדית, האוכלוסייה הערבית ואוכלוסיית יוצאי אתיופיה. אנו ממליצים להציב יעדי גידול כדלקמן: בתוך שש שנים יעמוד מספר הלומדים במכינות מקרב המגזר החרדי על 3,000 תלמידים, מקרב המגזר הערבי על 3,000 תלמידים ובקרב יוצאי אתיופיה היעד יהיה 1,500 תלמידים. לצורך עמידה ביעדים אלה יש לשקול שורה של אמצעים ובהם העלאת מלגות הקיום וקביעת תנאים לתמיכה בהתחשב באפיוניהם הייחודיים של התלמידים מקרב כל אוכלוסייה, יצירת מעטפת תמיכה מתאימה, שינוי דימוי והסברה והסרת חסמים שונים. צוות מקצועי שימנה יו"ר ות"ת ימפה בתוך 4 חודשים את החסמים הייחודיים לכל אחת מהאוכלוסיות ויציע דרכים להסרת חסמים אלה. בכל מכינה יתמנה אחראי על טיפול והכוונה פרטניים באוכלוסיות המיוחדות, ובפרט באוכלוסייה של יוצאי אתיופיה.

2. מטרות המכינות הקדם אקדמיות

בשנת 1963 החלה הפעלתן של המכינות הקדם אקדמיות בישראל. המכינות הוקמו מתוך כוונה לסייע לאוכלוסיות חלשות ופריפריאליות להשתלב באופן מיטבי בחיי החברה והכלכלה בארץ. מטרתן העיקרית היא לאפשר לצעירים שאינם בעלי תעודת בגרות מלאה או שקיבלו ציונים נמוכים מדי, לשפר את הישגיהם ולהתקבל ללימודים אקדמיים; כלומר, להוות כלי המעניק הזדמנות שנייה של הכשרה רחבה לכלל האוכלוסייה במדינה וכהכנה לשוק עבודה מודרני.

אין עוררין על הקשר המובהק בין השכלה ליכולת השתכרות ומציאת עבודה. המכינות הקדם אקדמיות ממלאות בנושא זה תפקיד חשוב: הן מרחיבות את הנגישות להשכלה הגבוהה לכל חלקי האוכלוסייה, נותנות הזדמנות וסיוע לצעירים, רובם בעלי רקע כלכלי וחברתי קשה, ומאפשרות להם להשתלב בלימודים במוסדות להשכלה גבוהה. בכך המכינות מסייעות לצמצום הפערים החברתיים בחברה הישראלית.

הוועדה מצאה כי יעדים אלו היו ועודם רלוונטיים, וכי הם מהווים צורך לאומי למדינת ישראל; בראייה לטווח הארוך, קידום אוכלוסיות אלו יעשיר את החברה הישראלית. חשוב לציין את חלקן של המכינות הבגרותיות בקידום מטרה זו. המכינות הבגרותיות (שמטרתן לאפשר הזדמנות שנייה להשלמת ו/או שיפור תעודת הבגרות) הן בעלות ערך חשוב מאוד במישור החברתי; הן מקדמות אוכלוסייה חלשה יחסית בכך שהן מאפשרות לה לעמוד בתנאי סף של מוסד ספציפי ולהמשיך ללימודים גבוהים באקדמיה, ללימודי המשך מקצועיים או להשתלב ביתר קלות בשוק העבודה.

לפעילותן של המכינות הקדם אקדמיות תפקיד חשוב נוסף, והוא שילוב אוכלוסיות בעלות מאפיינים ייחודיים בשוק העבודה הישראלי. שיעור ההשתתפות של אוכלוסיות אלו (חרדים, ערבים ויוצאי אתיופיה) בשוק העבודה הוא נמוך מאוד, והמכינות מהוות אופציה יחידה וקריטית להנגשתן של אוכלוסיות אלו למערך ההשכלה הגבוהה ולשילובן בשוק העבודה והחברה בישראל.

למכינות הקדם אקדמיות מטרה נוספת - סיוע בהזדרכה ובהכוונה של הסטודנטים בראשית דרכם האקדמית. המכינה מעניקה הכנה לבוגריה להתקבל למסלול אקדמי בהעמידה לרשותם סיוע בתגבור לימודי, ליווי אישי ומעקב לשם מניעת נשירה.

3. תיאור המצב הקיים

א. כללי

מאז הקמתן נועדו המכינות הקדם אקדמיות להרחיב את הנגישות להשכלה הגבוהה ולאפשר הזדמנות שנייה להשגת תעודת הבגרות.

הנתונים לגבי השנים האחרונות מראים כי המכינות הקדם אקדמיות (להלן גם: המכינות) ממלאות תפקיד חשוב זה גם היום. כך, למשל, עולה מנתונים של הלמ"ס כי בכל אחת מהשנים תשס"ו-תשס"ט למדו במכינות כ-11,500 תלמידים. בין תשס"ה לתשס"ט שיעור המתחילים את המכינות ללא תעודת בגרות מלאה עמד על כ-65%, כשמספר המתחילים ללא בחינת בגרות אחת גדל באופן מתון ועלה משיעור של 13.3% בתשס"ה לשיעור של 16.9% בתשס"ט; מבין מסיימי המכינות בשנת הלימודים תשס"ב, 56.3% החלו בלימודים אקדמיים תוך 3 שנים, כאשר, לפי מחקר הערכה שנערך בשנת 2007, אחוז הנושרים מהמכינות, שעזב את המכינה לפני סיום הלימודים, עמד על כ-16%.

כמו כן, המכינות התאימו את עצמן לצורכי החברה בישראל, האוכלוסיות שאליהן הן פונות. והמכינות, שהחלו את דרכן במטרה להרחיב את הנגישות להשכלה גבוהה בקרב בני קיבוצים ועדות המזרח, מייצרות מסגרות ייחודיות לאוכלוסיות החרדים, המגזר הערבי/בני מיעוטים ועולים מאתיופיה. כך, למשל, בשנת תשס"ט שיעור התלמידים מהמגזר הערבי עמד על 6.2% מכלל תלמידי המכינות; הוקמו מכינות ייחודיות למגזר החרדי, ובשנת תש"ע היו 600 תלמידים חרדים במכינות אלה, מתוכם 500 במכינות מתוקצבות; מתקיימות תוכניות מיוחדות לסיוע לתלמידים בני העדה האתיופית.

הוועדה שמעה גם על תוכניות נוספות, לצד המכינות הקדם אקדמיות, שנועדו להרחיב את הנגישות להשכלה הגבוהה. ניכר כי למכינות אפיונים ייחודיים שבזכותם הן מהוות כלי משמעותי, שאין לו תחליף היום, בהרחבת הנגישות להשכלה גבוהה, כמו הקרבה הפיזית והארגונית של המכינה למוסד להשכלה גבוהה, אופי הלימודים במכינה המקנה הרגלי למידה הנדרשים בלימודים אקדמאים. הרגלי הלמידה מוקנים במסגרת המהווה גם מעטפת תומכת לתלמיד.

בשנת הלימודים תש"ע פועלות 41 מכינות. רוב המכינות הקדם אקדמיות מרוכזות באזור המרכז (7 בגוש-ד) וירושלים (9); צפונית לעמק חפר, לא כולל חיפה, פועלות 8 מכינות, ובכל אזור הדרום ממוקמות 6 מכינות, ארבע מהן בבאר שבע.

למספר התלמידים במכינות יש שונות גבוהה, והוא נע ממספר נמוך מ-20 (2 מכינות) למספר העולה על 500, ובמקרה אחד, מכללת לוינסקי, אף מגיע ל-800 תלמידים; ברוב המכינות (27) לומדים מעל 200 תלמידים.

מדיוני הוועדה עולה כי המגבלה על גידול מספר הלומדים במכינות, בראייה כוללת על כלל המכינות הקדם אקדמיות, היא מצד הביקושים – פניית התלמידים ללימודים במכינה, ולא מצד ההיצע, משמע אין מגבלה אפקטיבית על מספר התלמידים שיכולים להתקבל ללימודים במכינות.

ב. סוגי המכינות

הוועדה הבחינה בקיומם של שלושה סוגים של מכינות קדם אקדמיות: מכינה לבגרות, מכינה ייעודית ומכינה שנועדה לתת תמיכה מותאמת לאוכלוסייה ייחודית. הבחנה זו מתייחסת לתוצאה שאליה מכוונת המכינה את התלמיד, ושבהתאם לה אמורה המכינה לקבוע את תוכנית הלימודים ואת תנאי 'המעטפת' שיש לספק ללומדים.

יצוין כי היום - בעיקר לצורך בירוקרטי, חלוקת האחריות בתקצוב פעילות המכינות - המכינות מסווגות לפי חתכים אחרים. למשל, ועדת צדוק סיווגה את המכינות למכינות שפועלות במסגרת אוניברסיטאות ומכינות שפועלות במסגרת מכללות. במקביל, מסווגים את המכינות לכאלה הפועלות במסגרות המתקצבות על ידי ות"ת ולכאלה המתקצבות על ידי משרד החינוך (המכללות לחינוך).

מכינה בגרותית – המכינות הבגרותיות נועדו לאפשר מסלול להשלמת תעודת הבגרות, בפרט לקראת השתלבות בהשכלה הגבוהה, לרבות במוסדות להכשרה מקצועית. היום, המכינות הבגרותיות מעניקות לתלמיד ציוני בגרות, שהם קבילים לצורך תעודת בגרות, על סמך מבחני גמר שנכתבים ונערכים על ידי המכינה, באישור מפמ"ר (מפקח מרכז) המקצוע במשרד החינוך. בהופעתו בפני הוועדה הציג מנכ"ל משרד החינוך עמדה שלפיה לצורך קבלת ציוני בגרות יש לעמוד במבחני הבגרות של משרד החינוך, כפי שנעשה לגבי נבחנים אקסטרניים אחרים. בהקשר זה יצוין כי גם המבחנים הפנימיים במכינות הייעודיות משמשים לעתים כמבחני בגרות, כפי שהדבר נעשה במכינות הבגרותיות.

המכינות הבגרותיות מתקיימות בכל סוגי המוסדות להשכלה גבוהה. יצוין כי במקביל מתקיימים קורסים להשלמת בגרויות במסגרות פרטיות מחוץ למוסדות להשכלה גבוהה, שבסופם נבחנים התלמידים בבחינות הבגרות האקסטרניות של משרד החינוך.

מכינה ייעודית – המכינה הייעודית מכינה את התלמיד לקראת מסלול לימודים לתואר מסוים במוסד הלימודים שבו מצויה המכינה. המוסד קובע את מבנה הלימודים, ובכלל זה את הייחוד של תוכנית הלימודים לעומת תוכניות לימודים למקצועות דומים במוסדות אחרים, ואת מידת החפיפה בין הלימודים במכינה ולימודי היסוד של התואר. שתי סוגיות אלה הוזכרו, כיוון שהן משמעותיות לתלמיד במכינה לצורך קבלה ללימודים במוסד אחר ולהקלת השלמת התואר.

מכינה לאוכלוסייה ייחודית – מעטפת ללימודים במכינה או מכינה 'שלמה' שנועדה לתת מענה לצרכים ייחודיים של קבוצת אוכלוסייה מסוימת שיש צורך לעודד את השתלבותה בהשכלה הגבוהה, ובהמשך בשוק העבודה.

ג. הקשר של משרדים וגופים ממשלתיים עם המכינות

פעילות המכינות הקדם אקדמיות מתקצבת ומפוקחת על ידי המדינה.

לפחות ארבעה גופים ממשלתיים פועלים מול המכינות הקדם אקדמיות: משרד החינוך, הקרן והיחידה להכוונת חיילים משוחררים במשרד הביטחון, הות"ת, ומינהל הסטודנטים במשרד הקליטה. פעילות הפיקוח והביצוע נעשית על ידי גוף מתווך שנבחר במכרז.

כבר בפתח הדברים ייאמר, שנראה כי בזמן הניכר שעבר מאז פעלה ועדת צדוק, שהתמקדה בקביעת אופן התקצוב של המכינות, ועד להקמת הוועדה הנוכחית לא הייתה בחינה רוחבית של ההסדרים הקיימים במכינות ולא נקבעה מדיניות מסודרת לגביהן. ניתן אף לומר שגופי הממשלה התנערו מאחריותם למכינות, שהתנהלו כמעט רק מול הגוף המתווך.

כל אחד מהגופים מתקצב את המכינות הקדם אקדמיות במסגרת סמכויותיו ותקציבו, תוך תיאום מזערי בין הגופים השונים.

להלן המיקוד של כל אחד מהגופים המתקצבים: הקרן לקליטת חיילים משוחררים - סיוע בשכר לימוד ובמענקי קיום לכל החיילים המשוחררים לפי פרמטרים סוציו-אקונומיים; ות"ת - שכר לימוד לכלל התלמידים במכינות באוניברסיטאות ולמי שאינו חייל משוחרר במכינות מכללות המתקצבות; משרד החינוך - שכר לימוד ומלגות קיום למי שאינו חייל משוחרר במכינות הפועלות במכללות לחינוך ובמוסדות להשכלה גבוהה הלוא-מתקצבים; מינהל הסטודנטים במשרד הקליטה - שכר לימוד ומלגות קיום לאוכלוסיות העולים.

שיטת תקצוב המכינות - שיטת התקצוב של המכינות נקבעה בפעם האחרונה במסגרת ועדת צדוק שהוקמה לצורך זה. בשיטה זו המכינה מתקצבת לפי מספר התלמידים במכינה כפול סכום קבוע לתלמיד שנקבע בהתאם למסלול שבו הוא משתלב ("מסלול" - כפי שנקבע בדוח ועדת צדוק) והמשקף פחות או יותר את עלות לימודיו של תלמיד במכינה.

מאז קבעה ועדת צדוק את התקצוב למכינות בשנת 1991, לא שונתה שיטת התקצוב, ולמיטב ידיעתנו לא נערכה בחינה מחודשת של צורכי המכינות, לא ביחס לצורכי תלמיד במכינה ולא ביחס למכינות כמכלול המיועד להגביר את הנגישות להשכלה גבוהה. יתר על כן, לאורך השנים נשחק הסכום שנקבע לתלמיד בוועדת צדוק, בעיקר בשל העובדה כי בשנים האחרונות לא הוצמד סכום זה למדד.

ד. קביעת מדיניות ופיקוח על פעילות המכינות קדם אקדמיות

המכינות הראשונות הופעלו בשנת 1963 בטכניון ובאוניברסיטה העברית, בניהול יחידת סמך של משרד החינוך. החל משנת 1973 יחידת הסמך נותקה מן המדינה והפכה למלכ"ר, האגודה לקידום החינוך, והמשיכה בניהול המכינות. בתקופה מסוימת, עד לסוף שנות השמונים, פעלה לצד האגודה ועדה במל"ג שהייתה אחראית על קביעת המדיניות ביחס לפעילות המכינות.

החל משנת 2000 עלתה הדרישה לבחור את הגוף שמנהל את פעילות המכינות אל מול הממשלה באמצעות מכרז. משנת 2000 ועד שנת 2010 זכתה במכרז האגודה לקידום החינוך. במקביל לפעילות האגודה, האחראית על ניהול המכינות בעבור המדינה, פועלת

ועדת היגוי עליונה, שתפקידה לקבוע כללים לפעילות המכינות הקדם אקדמיות, בראשות מנהל האגף לחינוך מבוגרים במשרד החינוך ובהשתתפות נציגים נוספים של משרד החינוך, הקרן לקליטת חיילים משוחררים במשרד הביטחון, הות"ת ומינהל הסטודנטים במשרד הקליטה. בשנת 2010, בהתאם למכרז שערך משרד החינוך, חברת מרמנת מחליפה את האגודה לקידום החינוך בתפקיד.

ה. התרשמות הוועדה

הוועדה התרשמה כי המדינה הרשתה לעצמה, בין היתר בשל הקשר השוטף של האגודה לקידום החינוך עם המכינות, להתנער מסמכויותיה כלפי המכינות הקדם אקדמיות בכל הקשור להכוונה ולקביעת מדיניות. מאז עבודתה של ועדת צדוק לפני כ-20 שנה, לא נבחנו באופן מעמיק הציפיות והצרכים המשתנים של פעילות המכינות הקדם אקדמיות, ולא היה תכנון שוטף של הפעילות. כך, למשל, תוכניות חדשות לאוכלוסיות מיוחדות נפתחו באופן אקראי, בהתאם ליכולות ולרצונות מקומיים של מכינה מסוימת או של אגף ספציפי באחד המשרדים. גם הפיקוח לקה בחסר: הייתה הימנעות מפיקוח על שכר הלימוד במכינה למי שאינם זכאים בסבסוד שכר הלימוד; כמון כן היה קושי להפעיל שיטות לימוד חדשות במכינות.

4. המלצות מפורטות:

בהתאם למטרות שלדעת הוועדה יש לפעילות המכינות הקדם אקדמיות ונוכח ייחודן של המכינות, כמתואר לעיל, הוועדה ממליצה כי המכינות ימשיכו להוות כלי מרכזי להנגשת ההשכלה הגבוהה וכך יצמצמו פערים בחברה הישראלית.

1. המכינות הקדם אקדמיות ימשיכו לפעול ואף יגבירו את פעילותן, במטרה לשמש כלי מרכזי לצמצום פערים בחברה הישראלית באמצעות הנגשת ההשכלה הגבוהה לכל חלקי האוכלוסייה ובפרט למגזרים חלשים בחברה, שיש להם נחיתות בשוק העבודה. לשם כך יועמדו לרשות המכינות המשאבים הנדרשים ויתבצעו השינויים הארגוניים המתבקשים והמפורטים בהמשך. אלה יאפשרו למכינות למלא את ייעודן.

2. האחריות הכוללת על כל המכינות הקדם אקדמיות תרוכז במל"ג-ות"ת.
כאמור, האחריות על המכינות הקדם אקדמיות פוצלה בעבר בין גורמים שונים. דבר זה הוביל, בין היתר, לכך שהגורם האדמיניסטרטיווי שניהל בעבור המדינה את המכינות הפך לגורם הדומיננטי, ולמעשה קבע את המדיניות כלפי המכינות והכתיב את התפתחותן. בנוסף לכך, פיצול האחריות ואי הבהירות בנושא הביאו לניצול לא יעיל של המשאבים שעמדו לרשות המכינות. הוועדה רואה, על כן, הכרח בריכוז האחריות והסמכות על פעילות ותקצוב המכינות הקדם אקדמיות.

המכינות הקדם אקדמיות בנויות כך שהן יהיו שער כניסה להשכלה הגבוהה, ודבר זה משפיע גם על מיקומן הארגוני, הפיזי וכן על הלימודים בהן. עקב כך, הוועדה רואה

במל"ג-ות"ת, הגוף האחראי על ההשכלה הגבוהה בישראל, את הגוף המתאים ביותר לרכז את האחריות על פעילות המכינות.

3. 3. הפעלת המכינות תתבצע ישירות, ללא גוף מתווך

המוסדות להשכלה גבוהה הם האחראים על הפעלת המכינות. הוועדה אינה רואה מקום להבחין בין האחריות הניתנת למוסדות להשכלה גבוהה ביחס להפעלת המכינות לבין האחריות הניתנת להם ביחס להפעלת מחלקות אחרות במוסד. [ההכוונה, התכנון והתקצוב יתבצעו ישירות באמצעות המל"ג-ות"ת.

4. 4. על הות"ת יוטל להכין, בתוך ארבעה חודשים, מודל לתקצוב המכינות שיביא בחשבון

את מספר התלמידים, גודל הכיתות, איכות ההוראה וקליטת התלמידים מאוכלוסיות ייחודיות ומהפריפריה. שיטת התקצוב תדאג לתמרץ את איכות ההוראה במכינות ואת הרחבת הנגישות להשכלה הגבוהה של אוכלוסיות חלשות. כמו כן, במסגרת המודל שיוכן תיקבע מדיניות באשר לשכר הלימוד במכינות. הוועדה רואה צורך בקביעת מודל תקצוב חדש שיביא בחשבון את הצרכים המעודכנים של המכינות, ויעמיד בפני המכינות תמריצים לפעול בהתאם ליעדי המדיניות שיקבעו. בין יעדים אלה: קביעת גודל כיתה מיטבי, שיפור איכות ההוראה והתמיכה לתלמיד, וקליטת תלמידים מאוכלוסיות מיוחדות ומהפריפריה. מודל כזה גם צפוי להעמיד בפני המכינות תמריצים עצמאיים לפעולה בהתאם למדיניות הממשלה, ויצמצם את הצורך בפיקוח. במסגרת זו, הות"ת תקבע את שכר הלימוד ללימודים במכינות הקדם אקדמיות. יצוין כי דווקא במכינות הקדם אקדמיות, שבהן שכר הלימוד צריך להיות מפוקח נוכח תפקידן בהרחבת הנגישות להשכלה הגבוהה, התברר שיש פיקוח חלקי בלבד - רק על שכר הלימוד לתלמידים הזכאים לסבסוד מהמדינה.

הוועדה ממליצה כי הות"ת תציג את מודל התקצוב החדש בתוך ארבעה חודשים, כדי שיופעל החל בשנת הלימודים תשע"ב.

5. 5. צוות משותף שיורכב מאנשי מל"ג-ות"ת, הקרן לקליטת חיילים משוחררים במשרד

הביטחון ומשרד החינוך, יגבש בתוך ארבעה חודשים מערך הפעלה משותף ומתואם שיאפשר את איגום המשאבים. בראש הצוות יעמוד נציג מל"ג-ות"ת – איגום שהוא חיוני ליצירת מבט-על ביחס לכלל התקציבים העומדים לרשות המערכת. זהו תנאי בסיסי בכדי לייצר הקצאה מיטבית של המשאבים העומדים לרשות מערכת המכינות. כמו כן, איגום תקציבי, ולו במובן של מבט-על על התקציב המאוחד המיועד למכינות, ימנע את החששות בדבר תמיכה כפולה, ויאפשר העברת הכספים והפיקוח עליהם באופן פשוט.

6. 6. הקרן לחיילים משוחררים תטפל בכל החיילים המשוחררים הלומדים במכינות, ובכלל

זה במכינות באוניברסיטאות. כאמור, הוועדה רואה מקום להאחדה של הטיפול בסוגיות שונות הנוגעות לפעילות המכינות. הוועדה אינה רואה מקום להבחנה בין

חיילים משוחררים לפי מוסד הלימודים שלהם, ולא הוצגה בפניה כל הצדקה להבחנה זו. נהפוך הוא, נאמר כי מדובר בהבחנה 'היסטורית'.

7. הקרן לחיילים משוחררים תמשיך לבצע, מעתה עבור המל"ג-ות"ת, בדיקה ברמה

הפרטנית לגבי זכאות תלמיד לתמיכה על-פי מדדים סוציו-אקונומיים - הקרן מפעילה היום מערכת הקובעת את זכאותם למלגה של יותר מ-7,000 חיילים משוחררים הלומדים במכינות והמהווים יותר מ-60% מתלמידיהן, וזאת בהתאם לנוהלי הקרן ולחוק קליטת חיילים משוחררים ועל-פי קריטריונים סוציו-אקונומיים. הוועדה ממליצה כי הקרן תבצע בדיקה זו ביחס לכלל המבקשים ללמוד במכינות.

ריכוז סמכות זו - שעד היום חולקה בין הקרן והגוף המתווך - בידי הקרן, העורכת בחינה זו ממילא לצורך חלוקת המלגות לפי החוק, עולה בקנה אחד עם הצורך למנוע כפל סמכויות, להוביל לאחידות בקביעת הזכאות ולרכז את המידע והנתונים על פעילות המכינות.

8. הזכאות למענקים מהקרן לסיוע נוסף של הקרן לקליטת חיילים משוחררים, עבור

הלימודים במכינות הבגרותיות בלבד, תהיה מעתה גם לתלמידים במוסדות להשלמת בגרויות המאושרים על ידי משרד החינוך מחוץ למוסדות להשכלה גבוהה. הקרן לקליטת חיילים משוחררים מאפשרת לחיילים משוחררים להשתמש בכספי הפיקדון ולקבל סבסוד שכר לימוד גם בעבור לימודים במוסדות להשלמת בגרויות מחוץ למוסדות להשכלה גבוהה המוכרים על ידי משרד החינוך. עם זאת, תנאי לקבלת המענקים מהקרן לסיוע נוסף, דוגמת דמי קיום, הוא לימודים לבגרות במסגרת מכינה. המגבלה על קבלת המענקים מהקרן לסיוע נוסף מקטינה את אפשרויות הבחירה של החייל המשוחרר הזכאי לסיוע נוסף לפי פרמטרים סוציו-אקונומיים בין מסגרות שונות להשלמת בגרויות. ובכל זאת מתברר כי, ככל הנראה, יש חיילים משוחררים, הזכאים לסיוע לפי פרמטרים סוציו-אקונומיים, שפונים להשלמת בגרות במסגרות פרטיות מחוץ למוסדות להשכלה גבוהה, על אף שהלימודים במסגרות אלה אינם מוכרים לצורך קבלת סיוע נוסף. הוועדה ממליצה, על כן, לאפשר זכאות למענקים מהקרן לסיוע נוסף גם ללומדים במסגרות להשלמת בגרויות מחוץ למוסדות להשכלה גבוהה. הדבר יגביר את התחרות על התלמידים ואת טווח הבחירה של התלמידים, ויעודד יצירת מסגרות המותאמות לצורכי החיילים המשוחררים, כמו לימודי ערב.

יודגש כי מדובר בתחום השלמת הבגרותיות בלבד. בתחום זה קימת סטנדרטיזציה של משרד החינוך, וקל יחסית להשוות בין גופים שונים המספקים את השירות. עם זאת, בשל ההנחה שלפיה יש תועלות חברתיות בלימודים בין כותלי מוסד להשכלה גבוהה, וקודם כל בשל הזיקה של התלמיד במכינה למסגרת של השכלה גבוהה, ניתן לקבוע כי סכום הסיוע הנוסף לתלמידים במוסדות אלה יהיה נמוך מזה שניתן לתלמידים במכינות הבגרותיות. קביעה זו תהיה בסמכותו של יושב ראש הות"ת.

הוועדה מעריכה, כאמור, כי מדובר בשינוי שייטיב עם החיילים המשוחררים, ועם זאת היא מודעת לכך שמדובר בשינוי מדיניות הקיימת זה שנים רבות. על כן הוועדה ממליצה כי הות"ת והקרן לקליטת חיילים משוחררים יעקבו במשותף במשך כשנתיים אחר ההשפעה של יישום המלצה זו, אם תהיה, ובהתאם ייתנו את המלצתם להמשך. ביחס להמלצה זו ישנה עמדת מיעוט של מר יורם רז. עמדה זו פורטה במכתב לשר החינוך מטעם ועד ראשי המכללות, מיום 15 בנובמבר 2010, והיא מצורפת כנספח ג'.

9. במסגרת המל"ג-ות"ת תפעל ועדת היגוי קבועה, שתקבע מדיניות לגבי המכינות ותפקח על יישומה. במהלך דיוניה תשמע הוועדה ותביא בחשבון את עמדות הגורמים השונים העוסקים במכינות, ובכללם נציגי האוכלוסיות המיוחדות. יש להקים ועדת היגוי קבועה ובעלת מעמד שתבחן באופן שוטף את פעילות המכינות ותקבע מדיניות מתאימה ביחס למערך המכינות וביחס לפעילות של מכינה בהמשך להמלצות ועדה זו.

הוועדה נדרשת להתייחס גם לצרכים המשתנים של החברה, ובהתאם לתפקיד המתפתח של המכינות. לשם כך, על הוועדה לעמוד בקשר שוטף עם נציגי האוכלוסיות המיוחדות, שלגביהן יש למכינות תפקיד קריטי ביצירת השתלבות בהשכלה הגבוהה ובשוק העבודה.

10. ועדת ההיגוי תבחן את הפריסה הארצית של המכינות מתוך כוונה לאחד מכינות ולהגיע לפריסה אופטימלית.

11. ייקבע יעד של הגדלת תלמידי המכינות ב-40% ב-6 השנים הקרובות. ועדת ההיגוי ומל"ג-ות"ת יקבעו את האמצעים ואבני הדרך להשגת יעד זה. ועדת ההיגוי תדאג לכך שיעד זה והתוכנית הרב-שנתית של המוסדות להשכלה גבוהה יותאמו זה לזה. היום תלמידי המכינות הקדם אקדמיות מהווים כעשרה אחוזים משנתון הלומדים. שיעור זה עולה בקנה אחד עם הגידול במכסות הסטודנטים המתקצבות בעבור האוכלוסייה הכללית הקבוע בתוכנית הרב-שנתית להשכלה הגבוהה. כיום מדובר ב-9,000 מכסות.

12. הפיקוח הפדגוגי על המכינה יהיה בעיקרו פיקוח עצמאי של המוסד להשכלה גבוהה שבו היא פועלת. מל"ג-ות"ת יקיימו פיקוח ברמה בסיסית, בעיקר לצורך ההכרה ההדדית בין המוסדות, שכן המכינה היא חלק אינטגרלי מהמוסד להשכלה גבוהה. זאת ועוד: ההנחה היא כי מוסד להשכלה גבוהה רואה את המכינה ככלי לייצר את עתודת הסטודנטים שלו. כך למוסד יש תמריץ עצמאי לקיים לימודים במכינה שיאפשרו את ההשתלבות המיטבית של התלמידים בלימודים.

בהתאם, הוועדה ממליצה להתאים את הפיקוח על המכינה לפיקוח הנהוג ביחס למחלקות אחרות במוסד להשכלה גבוהה. כלומר, מדובר בפיקוח עצמאי של המוסד על פעילות המכינה לצד פיקוח של מל"ג-ות"ת, ללא גוף נוסף.

כך יתאפשר גם לקבוע תוכנית לימוד פרטנית לתלמידים, בהתאם לעמידתם בבחינות הסף במקצועות שונים.

13. בתוך שנתיים יש ליצור מערכת של הכרה הדדית בין המכינות הייעודיות במוסדות השונים. בתחילה תתקיים מערכת הכרה הדדית בין המכינות באוניברסיטאות השונות לבין עצמן ובין המכינות הפועלות בתוך אותו מוסד לבין עצמן, ולאחר שלוש שנים תיבחן האפשרות לקיים הכרה הדדית בין המכינות בכלל המוסדות. הכרה הדדית משמעה, שלימודים במכינה ייעודית במוסד אחד תקפים לצורך קבלה ללימודים במוסד אחר לאותו תחום לימודים. נוכח המטרה של הגברת הנגישות להשכלה גבוהה, יש לקדם את האפשרות שהלימודים במכינה יוכלו לשמש לצורך קבלה בכמה שיותר מוסדות ובכמה שיותר תחומי לימודים (כמובן תוך איזון עם מטרות אחרות, כמו היכרות עם המערכת האקדמית ותחום הלימודים), ולשם כך קיומה של ההכרה ההדדית הוא קריטי.

הדיון בסוגיה זו של אי קיום הכרה הדדית בהיקף משמעותי, הגדרתה כבעיה וניסיונות להתמודד עמה החל כבר בסוף שנות השבעים במסגרת הוועדה להפעלת המכינות הקדם אקדמיות שפעלה במל"ג. התמונה, שהצטיירה במהלך הדיונים בוועדה, היא שההכרה ההדדית מופעלת באופן וולונטרי על ידי המוסדות להשכלה גבוהה, בהיקף מצומצם למדי ובאופן ספורדי וללא כללים ברורים. יתר על כן, על אף ניסיון עצמאי של ור"מ להפעיל הכרה הדדית בין המכללות, הדבר צלח באופן מצומצם ביותר, והכרה הדדית מופעלת בין שלוש מכללות בלבד.

הוועדה ממליצה לחייב את המוסדות להשכלה גבוהה לקיים הכרה הדדית ביניהם. בשלב ראשון ממליצה הוועדה לקיים הכרה הדדית בין המכללות לבין עצמן ובין האוניברסיטאות לבין עצמן.

לאחר שלוש שנים שבהן תופעל ההכרה ההדדית באופן האמור, יש מקום לבחון את האפשרות להרחיב את ההכרה ההדדית בין האוניברסיטאות לבין המכללות.

14. לצורך ההכרה ההדדית תדאג ועדת ההיגוי להאחדה בין מסלולי המכינות – נראה שאחד החסמים לחיזוק ההכרה ההדדית בין מוסדות שונים הוא פיצול של מגמות הלימוד. פיצול מגמות הלימוד מגדיל את השונות במסלולי המכינות במוסדות השונים, והדבר מקשה על ההכרה בלימודים במוסד אחד לצורך לימודים במוסד אחר. הוועדה ממליצה שוועדת ההיגוי תקבע את הלימודים במכינות במספר מסלולי לימוד, שיוכלו לשמש יסודות לכמה שיותר מקצועות לימוד בתחום לימודים מסוים, למשל מדעי הטבע, מדעי החברה והרוח.

15. בחינות הסיום של המכינות לא ישמשו יותר כציוני תעודת בגרות. לצורך קבלת ציון לתעודת בגרות יידרשו תלמידי המכינות להיבחן בבחינת הבגרות הרגילה. היום, ציוני מבחנים פנימיים שעורכת כל מכינה, בגרותית או ייעודית, משמשים כציוני הבגרות של התלמידים (לרוב באישור מפמ"ר מקצוע במשרד החינוך) ומופיעים בתעודת הבגרות. יצוין כי הסדר זה החל מקדמת דנא לגבי בחינות הבגרות באנגלית, ובמקצוע זה הוא מופעל בכל המכינות, ועם הזמן הורחב למקצועות נוספים.

אישור ציוני המבחנים הפנימיים לצורך תעודת הבגרות יוצר, באופן טבעי, הבחנה בין הלימודים והמבחנים לבגרות במכינה לבין לימודים ומבחנים לבגרות במסגרות אחרות, בתי הספר או מסגרות הפרטיות להשלמת בגרויות. להבחנה זו לא הוצגה הצדקה. ציוני תעודת הבגרות הם בעלי ערך 'עצמאי' והם משמשים לצרכים שונים, לכן יש להבטיח שתישמר תחושת השוויון המושגת באמצעות בחינה אחידה. לפיכך, הוועדה ממליצה שלא לאפשר קבלת ציונים לתעודת בגרות אלא על סמך מבחני הבגרות הכלל-ארציים שעורך משרד החינוך. נחזור ונזכיר כי עמדה זו הוצגה בפני הוועדה גם על ידי מנכ"ל משרד החינוך, ד"ר שמשון שושני. יובהר כי אין בכך כדי למנוע ממוסד להשכלה גבוהה להכיר בציון סיום מכינה לצורך מיון וקבלה באותו המוסד או במוסד אחר, כתחליף לציון בגרות, אולם אין לקרוא לכך ציון בגרות.

16. במידת האפשר, תלמידי המכינות שימשיכו בלימודים האקדמיים יקבלו הכרה בקורסים שהם למדו במכינות הייעודיות, כגון מבואות שונים. הדבר יתמרץ תלמידים להגיע למכינות. ות"ת תבחן הכללת פרמטר זה במודל לתקצוב המכינות.

מטרת המכינות הקדם אקדמיות היא להרחיב את הנגישות להשכלה הגבוהה. נראה כי מספר הלומדים הנמוך יחסית במכינות נובע ממגבלת ביקוש ולא ממגבלת היצע. הגורם שבגיננו הביקוש למכינות יורד הוא אי-יכולתה של המכינה להבטיח את קבלת בוגריה להמשך לימודים גבוהים. לאור זאת, ועל מנת לקבוע תמריץ לפנייה למכינות הייעודיות ולסיומן בהצלחה וכך לתרום להגדלת מספר הלומדים במכינות, מומלץ כי בוגרי המכינות שימשיכו לאחר מכן בלימודים אקדמיים, יקבלו, במידת האפשר, הכרה בקורסים (כגון קורסי מבואות שונים) שהם למדו במכינות הייעודיות.

ממידע שהתקבל מגורמים שונים במכינות עולה כי נושא קבלת פטורים מקורסי חובה/בחירה אקדמיים על בסיס הלימודים במכינה קיים, אך הסטודנטים לא מקבלים בעבור קורסים אלה נקודות זכות. כמו כן, קבלת הפטורים בגין לימודים במכינה, אם קיים, משתנה בין מוסד למוסד.

הוועדה רואה קשר ישיר בין הכנסת פטורים אלו ללימודים האקדמיים של בוגרי המכינות לבין העלאת הביקוש למכינות. יש, על כן, לעגן נושא זה בצורה מסודרת. ות"ת תבחן הכללת פרמטר זה במודל התקצוב למכינות.

17. כחלק משדרוג מערך המכינות והעצמתן, מערך הפיקוח הפדגוגי החדש יקבע רף שלפיו

המורים במכינות יהיו בעלי תואר שני לפחות. בהמלצות ועדת צדוק, שבחנה את פעילות המכינות הקדם אקדמיות (דצמבר 1996), נקבע כי בעלי תואר שני ומעלה בלבד יוכלו להוות סגל הוראה במכינות הקדם אקדמיות. בהמשך לכך, סבורה הוועדה כי פרמטר זה צריך להנחות אותנו גם בהווה, ולפיכך ממליצה על כינונו במסגרת הפיקוח הפדגוגי החדש על המכינות. על ידי קביעת רף זה, תהיה אפשרות לדאוג לכך שההכשרה במכינות תיעשה על ידי מרצים ברמה גבוהה. העלאת רף המרצים אף

תתרום לכך שבוגרי המכינות הקדם אקדמיות יתקבלו ביתר קלות להמשך לימודים גבוהים במוסדות להשכלה גבוהה בארץ.

18. על המכינות יהיה להפעיל מערך של הכוונה והדרכה לתלמידים בכדי שיוכלו לבחור את המשך דרכם האקדמית בצורה הטובה ביותר. תקצוב המכינות יביא בחשבון את קיומה של מעטפת הכוונה וההדרכה.

בעיני הוועדה, תפקיד המכינה הקדם אקדמית אינו רק לשפר את הסיכויים של בוגריה להתקבל למוסדות להשכלה גבוהה. תפקידה רחב יותר - עליה לעזור ללומדים לבחור את המשך דרכם האקדמית בצורה הטובה ביותר וכן לשפר את הביטחון העצמי של הלומד ויכולתו להתמודד עם לימודים גבוהים עם סיום המכינה. דהיינו, מוטל עליה לצמצם את הנשירה של בוגרי המכינות בשנת הלימודים הראשונה בלימודיהם הגבוהים. באחד מדיוניה הופיעה בפני הוועדה גב' ליאת מייברג, מנהלת המכינה האוניברסיטאית באוניברסיטה העברית; גב' מייברג הדגישה כי המכינה מכשירה תלמידים רבים שלא היה להם סיכוי להתקבל ללימודים גבוהים ללא הכשרה זו. כמו כן, ההכשרה במסגרת המכינה מעניקה להם כלים להתמודדות מוצלחת יותר עם הלימודים האקדמיים, מה שתורם לצמצום הנשירה של הסטודנטים הללו.

לאור האמור, הוועדה ממליצה כי כל מכינה תחויב להפעיל מערך של הכוונה והדרכה ללומדים בה. כיום ישנה מעטפת כזאת המוענקת ללומדים במכינות מקרב אוכלוסיית יוצאי אתיופיה. מעטפת סיוע זו כוללת: שיעורי עזר, אבחון של לקויות למידה, רכישת ספרי לימוד, השתתפות במימון שכר דירה, נסיעות ועוד. הוועדה ערכה מספר דיונים בנושא הלומדים במכינות מקרב האוכלוסייה החרדית, האוכלוסייה הערבית ואוכלוסיית יוצאי אתיופיה. מדיונים אלו עלה כי לאוכלוסיות האמורות חסמים רבים שניתן להסירם או לפחות להמעיטם רק על ידי מעטפת סיוע, כפי שפורט לעיל. נושא נוסף שהוכח כקריטי בקרב אוכלוסיות אלו הוא יצירת קשר אישי בין המכינה ללומד בה. לצורך זה, במסגרת מודל התקצוב שתכין הות"ת יובא בחשבון הצורך בקיומה של מעטפת הכוונה, הדרכה וסיוע ללומדים במכינות והמכינות יתוקצבו בהתאם לכך. כמו כן, במודל ייכלל קיומו של אדם בכל מכינה, שתפקידו יהיה יצירת קשר אישי עם הלומדים והכוונה אישית. המכינות עצמן הן אלה שיפעילו מערכת זו.

19. מפני שלעיתים תוצאות הבגרות והמבחן הפסיכומטרי אינם משקפים את סיכויי ההצלחה היחסיים של תלמידים, יש לתת אפשרות קבלה בכל המוסדות להשכלה גבוהה למספר מוגבל של תלמידים מאוכלוסיות חלשות ומהפריפריה על סמך דירוגם הגבוה יחסית לבני המחזור שלהם בתיכון שבו הם למדו. מל"ג-ות"ת תבחן את האפשרות להנחות את המוסדות להשכלה גבוהה בהתאם.

באחת מישיבות הוועדה הופיע בפניה פרופ' אריאל פורת מאוניברסיטת ת"א, שסיפר על תוכנית מצטיינים מהפריפריה, שלה הוא היה אחראי בעת כהונתו כדקאן הפקולטה למשפטים באוניברסיטה. לתוכנית התקבלו 10 סטודנטים מבתי ספר בפריפריה על-פי

דירוגם ביחס למחזור שלהם בבית הספר התיכון. תוצאות התוכנית היו טובות ומפתיעות: סטודנטים אלו היו בין המצליחים ביותר במחזור לתואר ראשון במשפטים (חלקם סיימו בהצטיינות את השנה הראשונה ללימודים) ובלטו יותר מאשר סטודנטים שהתקבלו על סמך המדדים המקובלים. הודגש כי הסטודנטים שהתקבלו לתוכנית לא היו מתקבלים ללימודי משפטים באוניברסיטה על סמך ציון הפסיכומטרי שהשיגו.

בהתאם, רואה הוועדה לנכון להמליץ על מתן אפשרות קבלה לכל המוסדות להשכלה גבוהה למספר מסוים של תלמידים מאוכלוסיות חלשות ומהפריפריה על סמך דירוגם הגבוה יחסית לבני המחזור שלהם בתיכון שבו הם למדו. כך ניתן יהיה לקדם, לעודד ולהרחיב את הנגישות להשכלה הגבוהה גם לאוכלוסיות חלשות שלא ניתנה להן הזדמנות ראשונה נאותה. מל"ג-ות"ת תבחן את האפשרות להנחות את המוסדות להשכלה גבוהה בהתאם.

20. דגש מיוחד יינתן על הגדלת מספר הלומדים במכינות מקרב האוכלוסייה החרדית,

האוכלוסייה הערבית ואוכלוסיית יוצאי אתיופיה. הוועדה שמה לה למטרה חשובה להגדיל את מספר הלומדים במכינות מקרב האוכלוסיות הייחודיות הבאות: האוכלוסייה החרדית, האוכלוסייה הערבית ואוכלוסיית יוצאי אתיופיה. במערכת החינוך בישראל קיים אי-שוויון מובנה; אוכלוסיות אלה חולשתן ניכרת, והדרך לצמצום הפערים בינן לבין האוכלוסיות האחרות היא על ידי הגדלת מספר הלומדים מקרב החרדים, הערבים ויוצאי אתיופיה במכינות, וכך לסייע להנגשתם ללימודים הגבוהים. מר אריאל דרעי, חבר הוועדה, הדגיש כי לגבי האוכלוסייה החרדית, המכינות הן האופציה היחידה להשתלבותם בלימודים גבוהים, ועל כן חשוב מאוד לקדם נושא זה. אחד החסמים העיקריים המקשים על אוכלוסייה זו לגשת למכינות הוא העדר הכרה בלימודים קודמים.

הוועדה ערכה מספר דיונים בשאלת אוכלוסיות אלו והחליטה להמליץ על הצבת יעד מספרי של 3,000 תלמידי מכינות מקרב החרדים, 3,000 תלמידי מכינות מקרב הערבים ו-1,500 תלמידי מכינות מקרב בני העדה האתיופית. יש להשיג יעד זה בתוך 6 שנים, ונראה שהוא תואם את התוכנית הרב-שנתית למערכת ההשכלה הגבוהה.

לצורך כך יש לשקול שורה של אמצעים ובהם:

א. העלאת מלגות קיום והתמיכה - כיוון שהחסם המרכזי העומד בפני מועמדים ללימודים במכינה הוא חסם כלכלי, מוצע להעלות את דמי הקיום המוענקים ללומדים במכינות הבאים מאוכלוסיות אלו. לגבי הבאים מקרב האוכלוסיות החרדית והערבית, שברובם אינם משרתים בצה"ל, בשירות לאומי או אזרחי, ועל כן אינם זכאים היום לסיוע נוסף (אלא לסיוע בשכר לימוד בלבד), יש לבחון דרכים לאפשר מתן תמיכה כלכלית ללומדים במכינות מקרב אוכלוסיות אלו, בהתאם לקריטריונים ההולמים את מאפייניה של כל אוכלוסייה.

- ב. קבלה ללימודים אקדמיים באמצעות מדדים אחרים - בהמשך להמלצת הוועדה דלעיל (למשל, סעיף 18), גם באשר לאוכלוסיות אלה רואה הוועדה לנכון להציע את אפשרות הקבלה ללימודים גבוהים לאו דווקא על סמך ציוני הפסיכומטרי אלא על סמך מיקום המועמד במדרג בבית הספר/בכפר/בישוב.
- ג. הארכת תקופת הלימודים במכינה לשנתיים לחלק מהאוכלוסיות, בכדי לסגור את הפערים בינה לבין האוכלוסייה הכללית.
- ד. העלאת הדימוי של הלומדים במכינות - מדיווחים שונים מהשטח עולה כי קיים חסם קריטי לנגישות אוכלוסיות אלו למכינות הקדם אקדמיות: הדימוי הירוד שיש לציבור על הלומדים במכינות (בעיקר הדבר אמור לגבי האוכלוסייה הערבית ואוכלוסיית יוצאי אתיופיה). דהיינו, בנוסף לחסם הכלכלי באוכלוסיות אלו ישנו החסם הפסיכולוגי.
- על מנת לפתור את החסם התדמיתי, יש לפעול לשינוי הדימוי הירוד של הלומדים על ידי השקעה בהסברה נאותה. בין השאר הדבר ייעשה על ידי הקמת מרכזי מידע בבתי הספר התיכוניים, שיציעו הכוונה לבוגרי התיכון. במרכזים אלו יוצגו לתלמידים מודלים לחיקוי - בוגרי מכינות (כל מגזר בהתאם לאוכלוסיית בית הספר המתאימה לו), אנשים חזקים ובעלי כושר מנהיגות, שיאדירו את שם המכינה ויתרמו לדימוי של הלומדים בה בעזרת הצגת האמירה ש"אני ניסיתי והצלחתי, אז גם אתם יכולים". במסגרת מודל התקצוב החדש, תתקצב ות"ת מרכזים אלו.
- ה. קשר אישי - יושם דגש על הענקת ליווי אישי וישיר ללומדים במכינות. בכל מכינה ימונה אחראי על טיפול והכוונה פרטניים באוכלוסיות הייחודיות, בפרט באוכלוסיית יוצאי אתיופיה.
- ו. האוכלוסייה החרדית – לאוכלוסייה זו מאפיינים ייחודיים: הבאים מקרבה הם חסרי רקע מינימלי בלימודים כלליים (גברים), בעלי רקע לימודי נרחב אך ללא הכרה פורמלית (נשים), אחוז גבוה של תלמידים נשואים והורים לילדים, רקע סוציו-אקונומי נמוך מאוד, צורך בתשתיות נפרדות לגברים ולנשים ועוד. כתוצאה מכך נדרשת התייחסות ייחודית לאוכלוסייה זו, השונה מזו הניתנת לאוכלוסייה הכללית, בעוד כיום היחס לאוכלוסיות אלו דומה. יש להכיר בצורך במכינה דיפרנציאלית לאוכלוסייה זו ולייצר מערכת מותאמת מבחינה מנהלתית ולימודית לסטודנט החרדי ולהגדיר מעטפת סיוע ייחודית. ברגע שיעשו ההתאמות הנדרשות לאוכלוסייה זו, ההשתלבות תלך ותגדל.
- הסרת החסמים שנסקרו וחסמים קיימים נוספים מחייבת עבודה מקצועית ומעמיקה. הוועדה ממליצה להקים צוות מקצועי שימנה יו"ר הות"ת. הצוות ימפה בתוך 4 חודשים את החסמים הייחודיים לכל אחת מהאוכלוסיות ויציע דרכים להסרתם.

במסגרת זו תישקל הגדלת הסבסוד למכינות עבור אוכלוסיות ייחודיות אלו, מאחר שהן זקוקות לתקופת הכשרה ארוכה יותר מהרגיל.

נספחים

כתב מינוי של הוועדה

שר החינוך
Minister of Education
وزيرة التربية والتعليم

ירושלים, לי ניסן תשי"ע
13.4.10
סימוכין: 14916281

מר ירום אריאב, יו"ר הוועדה
מר משה ויגדור, מנכ"ל מל"ג-ות"ת
מר חיים אומן, ראש הקרן לחיילים משוחררים, משרד הביטחון
פרופ' נעמה צבר בן יהושע, בית הספר לחינוך, אוניברסיטת תל אביב
פרופ' פואד פארס, יו"ר ועדת המל"ג לעניין הרחבת הנגישות של המגזר הערבי להשכלה
גבוהה
גב' ריבה אביעד, מנהלת האגף לחינוך מבוגרים, משרד החינוך
מר יורם רז, מנכ"ל מכללת עמק יזרעאל
ד"ר נגיסט מנגשה, מנכ"לית הפרויקט הלאומי לעולי אתיופיה
מר אריאל דרעי, מנכ"ל המכללה החרדית - ירושלים
מר נעם ויצנר, מנכ"ל התאחדות הסטודנטים בישראל
עו"ד ענת חיים, עוזרת שר החינוך

הנדון: כתב מינוי – הוועדה לבחינת פעילות המכינות הקדם-אקדמיות

הריני מתכבד למנותכם לוועדה לבחינת פעילות המכינות הקדם-אקדמיות. אבקש, כי פעילות הוועדה תתמקד בבחינת ההסדרים הראויים להפעלת המכינות הקדם-אקדמיות בהתחשב במטרה המרכזית של המכינות – להרחיב את הנגישות להשכלה הגבוהה.

עם זאת, יו"ר הוועדה רשאי לבקש לבחון כל סוגיה נוספת הנוגעת לעניין שתעלה במהלך פעילות הוועדה.

הינכם רשאים להיוועץ בכל גורם רלבנטי, ולשמוע כל גורם רלבנטי, לפי שיקול דעתכם, הנדרש לצורך עבודת הוועדה.

יו"ר הוועדה יקבע את סדרי עבודתה.

הלשכה המשפטית במשרד החינוך ובמל"ג תעמודנה לרשותכם בקשר לכל סוגיה או שאלה משפטית שתתעורר במהלך הדיונים. את עבודת הוועדה תרכיז עו"ד ענת חיים.

אבקש כי תגישו לחי"מ חוות דעת בכתב עד סוף חודש אוגוסט.

כתב ה
דעון סער

רח' שבטי ישראל 34 ירושלים 91911 • טל' 02-5602330 • פקס 02-5602246
34 Shivtei Israel St' 91911 Jerusalem . Tel. 02-5602330. Fax 02-5602246
شارع شيطي اسرائيل 34, اورشليم القدس 91911, هاتف 02-5602330 فاكس 02-5602246
כתובת אתר ממשל זמין: <http://www.gov.il>
רחוק אתר המשרד: <http://www.education.gov.il>

פרוטוקולים של ישיבות הוועדה :

20 מאי, 2010
ז' סיון, תש"ע

וועדה עקרונית של המועצה להשכלה גבוהה לבחינת פעילות המכינות הקדם אקדמיות - פרוטוקול ישיבה ראשונה (16.5.10)

נוכחים: מר ירום אריאב - יו"ר הוועדה, מר משה ויגדור - מנכ"ל מל"ג-ות"ת, גב' ריבה אביעד - משרד החינוך, מר חיים אומן - משרד הביטחון, מר אריאל דרעי - המכללה החרדית בירושלים, מר נעם ויצנר - התאחדות הסטודנטים, גב' נעה חלד - משרד הביטחון, ד"ר נגיסט מנגשה - הפרויקט הלאומי לעולי אתיופיה, פרופ' פואד פארס - אוניברסיטת חיפה, מר יורם רז - מכללת עמק יזרעאל, עו"ד ענת חיים וגב' אפרת לקס-צדקה (מרכזות הוועדה).

נעדרה והתנצלה: פרופ' נעמה צבר בן יהושע - אוניברסיטת תל-אביב.

הנוכחים הציגו את עצמם.

יו"ר הוועדה - מר ירום אריאב, הקריא את כתב המינוי לחברי הוועדה וביקש לקיים ישיבה של הוועדה כל שבועיים. פירט את הרקע להקמת הוועדה העקרונית וביקש לערוך סבב תיאום ציפיות מהוועדה. בכתב המינוי של הוועדה הוגדרה מטרה מרכזית והיא - להרחיב את הנגישות למוסדות להשכלה גבוהה. יש לבדוק האם ישנן מטרות נוספות אותן רוצים להשיג, לאחר מכן על הוועדה יהיה להמליץ לשר החינוך על מדיניות ברורה והוא יחליט האם לאמץ. יש לוועדה אחריות ציבורית גדולה ועל כן, יש לדון בכובד ראש על הנושא וההמלצות צריכות להיות מבוססות על נתונים ומדיניות.

נערך סבב תיאום ציפיות מעבודת הוועדה:

מר יורם רז: ביקש ליישר קו אל מול חברי הוועדה לגבי העובדות שהביאו להקמת הוועדה העקרונית. פירט את הרקע להקמת המכינות הקדם אקדמיות במכללות הכלליות ובמכללות להוראה עד היום, ועל מי שפיקח על המכינות - "האגודה לקידום החינוך".

עם התקדמות השנים, נחקק חוק חיילים משוחררים והמכללות הציבוריות עברו לתקצוב ות"ת. לאחרונה, לאחר מספר פעמים בהם זכתה "האגודה לקידום החינוך" בתפקיד הפיקוח על המכינות, זכתה בו חברת "מרמנת" והיא הופקדה על פיקוח וניהול המכינות הקדם-אקדמיות. בשונה מ"האגודה לקידום החינוך" שהינה מוסד ללא כוונת רווח, "מרמנת" היא חברה מסחרית שמטרתה לרווח כספי.

מר רז הציג את עמדתו בכך שהפרטה שכזו עתידה לפגוע במכינות. לאור זאת, התאגדו ראשי המכללות לוועד אשר פנה לשר החינוך בבקשה להחריג נושא זה משיטת המכרזים. כמו כן, הוגש בג"צ בנושא ופורסמו כתבות בתקשורת. בנוסף, פנה הווד לות"ת והציע כי הפיקוח האקדמי על המכינות יועבר לאחריות המוסדות עצמן והאחריות הרגולטורית והתקציבית למל"ג- ות"ת וכך לא יהיה צורך בגורם המתווך, כפי שהיה עד היום.

לסיכום, הציע להזמין לישיבות הבאות של הוועדה את יו"ר ועדת החינוך של הכנסת, שיציג את הנושא הפילוסופי של ההפרטה, מנכ"ל משרד החינוך, הוועד של ראשי המכינות, שילמדו את הוועדה כיצד פועלות המכינות, אנשי חברת "מרמנת" ואנשי "האגודה לקידום החינוך".

מר ירום אריאב - יו"ר הוועדה: ביקש לציין כי הכוונה בכתב המינוי של הוועדה הייתה לנסות לראות כיצד יש להפעיל את המדיניות העתידית של המכינות הקדם אקדמיות, וכי נושא זכייתה של חברת "מרמנת", לא יהיה הנושא העיקרי שיידון בוועדה.

מר חיים אומן: ביקש לציין כי ישנו גורם נוסף לכינונה של הוועדה העקרונית – דו"ח ועדת צדוק – יש לרענן אותו ולבדוק האם ישנה הצדקה לקיום המכינות. זוהי לדעתו מהות עבודת הוועדה. אם הוועדה תגיע למסקנה שהמכינות הכרחיות, יש לחזור ולבדוק מה אמרה בזמנו ועדת צדוק בדו"ח שלה וכיצד ייושמו החלטותיה. כמו כן, יש לבדוק מי הם השחקנים במערכה הזו והאם הגופים האלה מתפקדים כראוי. אם הוועדה מכירה במפעל המכינות, צריכה להיות מערכת של סמכות ואחריות ובדיקה כיצד מתחברים כל הגופים האקדמיים והכספיים ואיזה מערכת פיקוח יש חלקים אלו.

עו"ד ענת חיים: הדגישה כי מלבד שאלת תהליך הפעלת המכללות, יש לדון בשאלות עקרוניות ורחבות יותר העולות מכתב המינוי.

מר חיים אומן: סיפר על תכניות שמקיימת הקרן לקליטת חיילים משוחררים, כגון: תכנית שמכשירה את המגזר הבדואי והדרוזי בטרם כניסתם למכינות, או הפרויקט "אופקים להייטק" המיועד לחיילים משוחררים אשר אין להם את היכולות הכלכליות ללמוד.

גב' נעה חלד: עדכנה כי כיום ישנם 45 מכינות ש"האגודה לקידום החינוך" נתנה יד לפתיחתם ונשאלת השאלה האם יש צורך במספר רב כל כך של מכינות. המטרה של הוועדה לדעתה היא ליצור נגישות בפריסה הגיונית. עוד הדגישה, כי הכסף שממן את המכינות הוא כסף ציבורי ועל כן הכרחי כי יהיה עליו פיקוח.

יש להרחיב את הנגישות לאוכלוסיות שלא מגיעות למכינות ואינן צורכות שירותים – אוכלוסיות מהפריפריה.

סבורה, כי יש לערוך בחינה של השאלה האם המכינות משיגות את היעדים שלשמן הוקמו. בחינה זו תיערך על ידי איסוף נתונים על בוגרי המכינות ושילובם בלימודים אקדמיים.

מר נעם ויצנר: התאחדות הסטודנטים החלה במעורבותה בעניין המכינות בעת שחברת "מרמנת" זכתה במכרז. סבור, כי בפני הוועדה עומדת הזדמנות שכדאי לנצל אותה ולערוך בדיקה של נושא הנגישות של האוכלוסייה להשכלה הגבוהה – את מי משרתות המכינות ואת מי לא. לאור אופן הקמתן של המכינות, יש לבדוק האם מה שהיה נכון בעבר, נכון גם כיום.

הוסיף, כי גופים רבים מדי מעורבים בנושא המכינות ולאור זאת נוצרה בעיה של פיקוח וניהול. מבקש מהוועדה לבדוק את הדינמיקה בין הסטודנטים, המוסד והמכינה. היום המכינות עובדות בצורה עצמאית כמעט לגמרי ויש לבדוק האם כדאי לתקף ולבסס את עצמאותם.

כמו כן, מבקש כי הוועדה תתייחס לשאלת הקשר בין חברת "מרמנת" לפדגוגיה. נראה כי אין בכונת "מרמנת" לעסוק בפן הפדגוגי.

פרופ' פואד פארס: מבקש לברך על הקמת הוועדה בנושא חשוב זה. פרופ' פארס הנו חבר בוועדה מטעם המל"ג לעניין הרחבת הנגישות של המגזר הערבי להשכלה גבוהה. וועדה זו רואה במכינות צורך קיים ונושא בעל חשיבות רבה.

מבקש לראות בדו"ח הסופי של הוועדה – 1. חשיבותם של המכינות הקדם אקדמיות והצורך בהן, 2. הגדרת הקטגוריות השונות של המכללות, 3. פיקוח אקדמי, 4. אחריות אקדמית. מי אחראי על החלק האקדמי של קיום המכינות במוסדות השונים. על הוועדה לצאת עם הצהרה ברורה מבחינה אקדמית ותקציבית.

מר אריאל דרעי: במגזר החרדי קיומם של המכינות הוא חיוני, בלעדיהם לא תהיה נגישות של המגזר להשכלה גבוהה. היום הקולות העולים מתוך המגזר החרדי הם של קידום אקדמי. עד היום לא נערכה חשיבה מעמיקה בנושא הנגשת המגזר החרדי לאקדמיה בישראל. ציין כי המגזר החרדי מתאפיין במספר מאפיינים ייחודיים השונים משאר המגזרים במדינת ישראל – רוב הסטודנטים נשואים ובעלי משפחות, הרקע הסוציו-אקונומי של הסטודנטים נמוך באופן משמעותי וכן, הסטודנטים מגיעים ללא כלים או ידע בלימודים כלליים. המכינות הן מכינות ייעודיות, הסטודנטים מגיעים עם יכולות לימוד ומטיבציה גבוהה אך ללא ידע. לאחר שנת מכינה הם מגיעים להישגים גבוהים. על הוועדה לבדוק כיצד מתחשבים בכלל המאפיינים הייחודיים הללו.

ד"ר נגיסט מנגשה: מבקשת לקבל רקע על עבודתה של ועדת צדוק. ציינה כי המכינות הן כלי חשוב לקהילה האתיופית. השאלה המרכזית שעל הוועדה לשאול היא, מה קורה לסטודנטים לאחר שהם מסיימים את המכינות, לאיזה כיוון הם פונים – האם ללימודים אקדמיים? מבקשת להזמין לשיבות הבאות של הוועדה: סטודנטים שעברו את מסלול המכינות ואת מנהל הסטודנטים במשרד הקליטה. מבקשת כי בסיכום עבודתה תגיש הוועדה המלצה בעלת יישום.

גב' ריבה אביעד: עדכנה כי דו"ח ועדת צדוק עוסק בנושא הסיוע הכספי למכינות וחלוקת העבודה. "האגודה לקידום החינוך" הייתה ספק של משרד החינוך החל משנת 2000 והיא ניהלה את המערכת לעצמה, ללא פיקוח של גורם אחר. משנת 2003 הנושא נמצא באחריות האגף לחינוך מבוגרים במשרד החינוך. האגודה הייתה עצמאית לחלוטין. משרד החינוך, כגוף, לא היה מעורב בהפעלת המכינות. כשחברת "מרמנת" זכתה במכרז בשנת 2010, היה ברור שחברה מסחרית אינה יכולה להיות גוף מתכלל פדגוגי. התכלול צריך להיעשות על ידי גוף אחר. הוסיפה, כי על הוועדה לבדוק האם המכינות ממלאות את תפקידן, האם הן מנגישות את ההשכלה הגבוהה לאוכלוסיות שזקוקות לכך. הצלחת המכינות, מבחינתה, נמדדת בבדיקת מספר בוגרי המכינות המתחילים שנה ב' בלימודיהם האקדמיים, מספר הנושרים בסוף שנה א', מספר הפרופסורים שהגיעו מהמכינות ועוד. ציפיותיה מהתוצר הסופי של עבודת הוועדה:

1. יש להחליט איפה ראוי שיתנהלו המכינות –
 - בכל אחד מהמוסדות להשכלה גבוהה (כמו שמתנהל חוג אקדמי).
 - בגוף מתכלל אחר – אם כן, מיהו ומהם דרכי ההתנהלות של הגוף הזה. לדוג': המכרז צריך להיות בשיתוף כל הגורמים המממנים את תקצוב המכינות. כמו כן, מה יהיו תפקידיו.
2. יש לקבוע מדדי הצלחה- מדינת ישראל משקיעה במכינות הון עתק ועל כן יש לבדוק יחסי עלות-תועלת.
3. הגדרת נשירה – מה זאת נשירה, מהם ממדיה ומה הסיבות הגורמות לה.
4. יש לבחון את האפקטיביות של המכינות – צריך להיבדק אל מול שיפור ציוני הבגרות.
5. אופן התקצוב – לכל גוף הקשור במימון המכינות צריך שתהיה גישה לניהולן ולמערכת הסיוע, על מנת שלא ייווצר כפל תקצוב ועל מנת שיקבעו קריטריונים אחידים לתקצוב.

מר משה ויגדור: ביקש לציין כי לאור לוח הזמנים הצפוף שהוגדר בכתב המינוי של הוועדה, לא נראה כי ניתן יהיה לדון בנושא הרחב של הצורך בקיומן של המכינות. מעוניין כי הוועדה תתגלה כוועדה פרקטית שתטפל בניתוח אופן עבודת המערכת, מי אחראי על הפיקוח והתפעול של המכינות וכיצד ניתן לשפר את הבקרה ואת בסיס הנתונים.

מר יורם רז: הוסיף כי בחודש דצמבר 2010 ישנה נקודת יציאה מבחינת המכרז של חברת "מרמנת" ועל כן כדאי לבדוק האם קיימות לוועדה השגות בנושא זכייתה, מה שיוכל לבוא לידי ביטוי בנקודת היציאה, כאמור.

מר ירום אריאב - יו"ר הוועדה: נושא בחינת המכינות הנו נושא חשוב מאוד – השתלבות בחברה מודרנית ישראלית בעלת אוכלוסייה ייחודית ומגוונת. זהו כלי המעניק הזדמנות שנייה של הכשרה רחבה לכלל האוכלוסייה במדינה, כהכנה לשוק עבודה מודרני.

מבקש להגדיר: מהי מכינה, מי זכאי להיקרא מכינה, איזה מטרות מעוניינים להשיג ומה המדדים להשגת אותן מטרות, מה המצב הקיים ומה הפערים בין המצב הרצוי למצוי.

מטרת הוועדה אינה לטפל רק במישור הצר של המכרז, אלא מעבר לכך. רואה חשיבות רבה ביצירת מדיניות ברורה וישיבה. כמו כן, מטרת הוועדה והדו"ח הסופי הנו הסתכלות על הלקוח – באיזו מידה היום הלקוח הנו לקוח מרוצה. ציין, כי היום קיימות מספר בעיות של חוסר יעילות של המערכת, כדוגמת: בוגרי מכינות המוגבלים להמשך לימודים אך ורק במוסד בו עשו את המכינה. חשוב כי הוועדה תגדיר מדיניות ברורה בנושא המכינות.

מבקש לקבל לפגישת הוועדה הבאה סקירה באמצעות מצגת של תמונת המכינות כפי שהיא היום – איזה מכינות קיימות, מאיזה סוג, היכן ממוקמות, כמה סטודנטים, כמה מהם מהפריפריה. וכן סקירה על הפן התקציבי של התחום – מהם מקורות התקציב ואיך התפתחו לאורך הזמן. כמו כן, ביקש כי מר חיים אומן יציג את סקירת הקרן לקליטת חיילים משוחררים בנושא.

סוכם כי:

- לשייבה הבאה תכין גב' ריבה אביעד, נציגת משרד החינוך, את המצגת כאמור לעיל.
- מר חיים אומן יציג את סקירת הקרן לקליטת חיילים משוחררים בנושא.
- המוזמנים הראשונים בפני הוועדה יהיו: ד"ר שמשון שושני – מנכ"ל משרד החינוך, ד"ר יאיר סמוחה ועופר אופן – ראש מנהל הסטודנטים.

ד"ר נגיסט מנגשה: ביקשה שבעת הסקירה יתייחסו גם לפריפריה חברתית ולא רק לפריפריה גיאוגרפית.

פרופ' פואד פארס: ביקש שבסקירה יתייחסו להתפלגות הסטודנטים על פי אוכלוסיות: חיילים משוחררים, המגזר הערבי, המגזר החרדי, עולים, דרוזים ורמות הכנסה.

מר ירום אריאב - יו"ר הוועדה: ביקש כי לקראת ישיבתה השלישית של הוועדה, כל אחד מהנוכחים יחשוב על המטרות שהוא רוצה להגשים דרך קיומן של המכינות.

מר אריאל דרעי: ביקש לקבל חלוקה ברורה יותר, של הזמן ונפח העבודה שתקדיש הוועדה בישיבותיה לנושא זכיית חברת "מרמנת" במכרז ולשאר הנושאים הרלוונטיים.

סוכם כי הישיבות ייערכו בימי ראשון, בתיאום מראש, וכי הישיבה הבאה תתקיים בתאריך 30.5.10.

רשמה: אפרת לקס-צדקה

וועדה עקרונית של המועצה להשכלה גבוהה לבחינת פעילות המכינות הקדם-אקדמיות - פרוטוקול
ישיבה שנייה (30.5.10)

נוכחים: מר ירום אריאב - יו"ר הוועדה, מר משה ויגדור - מנכ"ל מל"ג-ות"ת, גב' ריבה אביעד - משרד החינוך, מר חיים אומן - משרד הביטחון, מר אריאל דרעי - המכללה החרדית בירושלים, מר נעם ויצנר - התאחדות הסטודנטים, פרופ' פואד פארס - אוניברסיטת חיפה, מר ירום רז - מכללת עמק יזרעאל, עו"ד ענת חיים וגב' אפרת לקס-צדקה (מרכזות הוועדה).

נעדרה והתנצלה: ד"ר נגיסט מנגשה.

מר חיים אומן: הציג סקירה של פעילות הקרן והיחידה להכוונת חיילים משוחררים (באמצעות מצגת).

גב' ריבה אביעד: ציינה את דבר קיומה של תוכנת ניהול "ראשים", בה מאוגדים כל הפרטים באשר ללומדים במכינות ואשר מאפשרת סנכרון של כל מקורות המימון.

מר ירום אריאב - יו"ר הוועדה: ביקש כי בישיבתה הבאה של הוועדה יוצגו בפני הוועדה הנושאים הבאים:

- יחסי הגומלין בין ות"ת ובין המכינות הקדם-אקדמיות. מה חלקה של ות"ת במימון המכינות - ייבדק על ידי מר משה ויגדור.
- כמה מתוך 100 המיליון שבתקציב הקרן והיחידה להכוונת חיילים משוחררים מופנה למימון המכינות. בתוך כך, כמה למלגות דמי קיום וכמה למלגות שכר לימוד, ובתוכם, כמה לאוניברסיטאות וכמה למכללות. איזה סכום מועבר לפרויקטים הייחודיים של הקרן (כגון: המגזר הבדואי והדרוזי, המגזר האתיופי ועוד). - יוצג על ידי הקרן והיחידה להכוונת חיילים משוחררים - מר חיים אומן.
- פירוט על מפת ההכרה ההדדית בין המוסדות להשכלה גבוהה בכל תחומי הלימוד הקיימים. בין המכללות לבין עצמן, בין האוניברסיטאות לבין עצמן ובין המכללות לאוניברסיטאות. את המידע יש להציג בצורת מטריצה אשר תכלול גם את המידע לגבי המכינות הייעודיות. (מכינות ייעודיות הגדרתן מתחלקת למכינות כגון: המכינות החרדיות ותכניות ייעודיות כגון: "תכנית עתידים לתעשייה") - יוכן על ידי מל"ג-ות"ת.
- נתונים סטטיסטיים אודות אזור מגוריהם של הסטודנטים הלומדים במכינות, בחלוקה לכל מכינה ומכינה - יפורט על ידי גב' ריבה אביעד.

מר אריאל דרעי: אפיקי מעבר הנה תכנית של האוניברסיטה הפתוחה המאפשרת למידת מקבץ קורסים בתוך שנה אחת ולאחריה כניסה אוטומטית לשנה ב' באוניברסיטאות.

סוכם כי:

מכיוון שאפיקי מעבר הנה תכנית הנותנת פתרון למועמדים שהישגיהם הלימודיים הקודמים אינם משקפים נאמנה את יכולתם האקדמית, מתפקידה של הוועדה לדון גם בנושא זה.

גב' ריבה אביעד: הציגה סקירה של מסד הנתונים בנושא המכינות הקדם-אקדמיות (באמצעות מצגת).
וזאת מתוך שלושה מאגרים: שנתונים סטטיסטים, חברת "ראשים" והמחקר על המכינות הקדם-אקדמיות
(2007).

מר ירום אריאב: ביקש מהוועדה להגדיר מהי מכינה, ולאחר מכן – האם כל המכינות בארץ עונות להגדרה
זו.

מר משה ויגדור: ציין כי ועדת צדוק, בדו"ח הסיכום שלה, קבעה את מתווה המכינות.

גב' ריבה אביעד: ציינה כי כיום המכינות מציעות 19 מסלולי לימוד וכי מדיניות משרד החינוך היא
לצמצם מספר זה עד כמה שניתן. ביקשה, כי בוועדה יתקיים דיון בנוגע למספר המסלולים הרצוי.

עו"ד ענת חיים: הוועדה צריכה לדון בשאלה כללית יותר- מי יהיה הגוף שיחליט על נושאים מסוג זה (בין
היתר, מספר המסלולים המוצעים במכינות).

מר ירום אריאב: לנוכח העובדה שמטרתה הסופית של עבודת הוועדה הנה להרחיב את הנגישות למוסדות
ההשכלה הגבוהה בארץ, יש לשאול האם ישנה מגבלה, ואם כן, האם זו מגבלה של ביקוש או של היצע.
האם קיימת היום אוכלוסיה שרוצה להגיע למכינות אך אין לה נגישות אליהן?

סוכם כי:

- על חברי הוועדה לחשוב על שאלה זו לשיבתה הבאה של הוועדה וכן על אנשים שיוכלו לתרום לדיון זה.
- גב' ריבה אביעד תבדוק שאלה זו אל מול הנתונים הקיימים במשרד החינוך.
- לשיבתה הבאה יבדקו גב' ריבה אביעד ומר ירום רז את המתאם בין סוג המכינה (ליד אוניברסיטאות, ליד מכללות, ליד מכללות לחינוך) לבין המוסד ללימודים אקדמיים בו משתלבים לאחר מכן הסטודנטים. האם בוגרי המכינה ממשיכים ללימודי התואר הראשון במוסד הצמוד למכינה?

סוכם כי הישיבה הבאה תתקיים בתאריך 13.6.10 משעה 10:00 עד 12:00, במשרדי המועצה להשכלה גבוהה. יישלח נציג במקומו של מר ירום רז, אשר ייאלץ להעדר מישיבה זו.

רשמה: אפרת לקס-צדקה

וועדה עקרונית של המועצה להשכלה גבוהה לבחינת פעילות המכינות הקדם אקדמיות - פרוטוקול
ישיבה שלישית (13.6.10)

נוכחים: מר ירום אריאב - יו"ר הוועדה, מר משה ויגדור - מנכ"ל מל"ג-ות"ת, גב' ריבה אביעד - משרד החינוך, מר חיים אומן - משרד הביטחון, גב' רעות בר-גיל - נציגת ור"מ, מר נעם ויצנר - התאחדות הסטודנטים, ד"ר נגיסט מנגשה - הפרויקט הלאומי לעולי אתיופיה, פרופ' פואד פארס - אוניברסיטת חיפה, עו"ד ענת חיים וגב' אפרת לקס-צדקה (מרכזות הוועדה).

נעדרו והתנצלו: מר אריאל דרעי ומר יורם רוז.

גב' ריבה אביעד:

- הציגה את המשך הסקירה של מסד הנתונים בנושא המכינות הקדם-אקדמיות (באמצעות מצגת). וזאת מתוך שלושה מאגרים: שנתונים סטטיסטים, חברת "ראשים" והמחקר על המכינות הקדם-אקדמיות (2007).
- דיווחה כי שנקר, בי"ס גבוה להנדסה ועיצוב, הגיש למשרד החינוך בקשה לפתוח מכינה חדשה בתחומי ההנדסה וכי נמסר למוסד כי הנושא ייבחן רק לאחר שהוועדה העקרונית לבחינת פעילות המכינות הקדם אקדמיות, תסיים את עבודתה ותגיש את מסקנותיה.
- פירטה בעניין מסלולי הלימוד הקיימים במכינות – ועדת ההיגוי העליונה של משרד החינוך, היא שמאשרת כל שנה מחדש את המסלולים האפשריים. ההתנהלות היא מול כל מכינה ומכינה בנפרד. בתחילה הוצעו 5 מסלולים שהתרחבו ל-20 הקיימים היום.

מר ירום אריאב - יו"ר הוועדה:

- סבור שיש לערוך סטנדרטיזציה של המסלולים, לקבוע מספר מסלולים מוגדר וקבוע. כשאין מסלולים מוגדרים בעלי תכנים קבועים, יהיה קשה עוד יותר ליצור מערכת הכרות הדדיות בין המוסדות.
- הציע כי לאחר קביעת מדיניות הוועדה באשר למכינות (מספר המסלולים ההכרחי ועוד), יוקם צוות מצומצם מתוך הוועדה אשר יקבע את הסטנדרטיזציה של המסלולים.

לאור הנתונים שהוצגו במצגת, עולות מספר שאלות:

1. מהנתונים עולה כי רק כ- 50% מהלומדים במכינות משתלבים בהמשך בלימודים אקדמיים; נשאלת השאלה האם המכינות משיגות את מטרותיהן.
2. האם המכינות נגישות לאוכלוסיות יעד בפריפריה – ריבה מסרה כי הנתון הזה נמצא בבדיקה.

סוכם כי:

- גב' ריבה אביעד, בפגישה אישית שתקיים עם יוסף גידיניאן מהלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, תעלה את נושא אימות הנתונים שהוצגו במצגת.
- פרופ' לאה קסן, ראש מכללת לוינסקי ונציגה מטעם המכללות לחינוך, העתידה להופיע בפני הוועדה באחת מישיבותיה הבאות, תתבקש להבהיר את הנתון לפיו: רק 7% מבוגרי המכינות שליד המכללות לחינוך ממשיכים בלימודים אקדמיים במכללות אלו.

מר ירום אריאב: מציע להגדיר ולהפריד בין שני סוגים של מכינות:
סוג אחד – מכינה גנרית-רוחבית – מכינות המעניקות הזדמנות שנייה ושיפור בגרורות.
סוג שני – מכינה ייעודית – מכינות המכשירות לחוגים ספציפיים במוסדות. במכינות מסוג זה, על הוועדה
יהיה לשאול את עצמה:

1. האם יש צורך בפיקוח חיצוני או שמוטב לתת לשוק החופשי לפעול כדרכו ולמוסדות
האקדמיים לדאוג לכך שהרמה במכינות תהיה נאותה?
2. בחינת הכדאיות בשילוב קורסי מבוא מהתחום הייעודי, תוך כדי לימודי המכינה. מה
שייתן למוסד ולסטודנט כלי לניבוי הצלחתו בתחום.

מר משה ויגדור: הציע להזמין לשיבת הוועדה הבאה שניים ממנהלי המכינות שליד האוניברסיטאות.

מר ירום אריאב: ביקש מגב' אביעד לבדוק את התאמת הנתונים שהציגה אל מול אלו שהוצגו במסמך של
מר רז.

מר חיים אומן: הציג מצגת המפרטת את מימון הקרן להכוונת חמ"ש בחלוקה למלגות קיום ומלגות שכ"ל.

לסיכום:

- כל חברי הוועדה מתבקשים להעביר לח"מ, באמצעות המייל, את חזונם לגבי המטרה/ות של
המכינות ובהתייחס בנפרד לשני סוגי המכינות שהוגדרו לעיל: המכינה הגנרית והמכינה
הייעודית. על המטרות להיות מנוסחות בצורה שבה יהיה ניתן למדוד את הצלחתן.
- לישיבה הבאה/ות תוזמן גב' יעל סימן טוב כהן, ראש תחום תקצוב תשתיות פיסיות
ומחקריות בות"ת, אשר תבהיר את יחסי הגומלין בין ות"ת ובין המכינות הקדם-אקדמיות;
ומה חלקה של ות"ת במימון המכינות.
- הישיבה הבאה תתקיים בתאריך 4.7.10 משעה 10:00 עד 12:30, במשרדי המועצה
להשכלה גבוהה.

רשמה: אפרת לקס-צדקה

וועדה עקרונית של המועצה להשכלה גבוהה לבחינת פעילות המכינות הקדם אקדמיות - פרוטוקול
ישיבה רביעית (4.7.10)

נוכחים: מר ירום אריאב - יו"ר הוועדה, מר משה ויגדור - מנכ"ל מל"ג-ות"ת, גב' ריבה אביעד, מר חיים אומן, גב' רעות בר-גיל, מר אריאל דרעי, מר נעם ויצנר, ד"ר נגיסט מנגשה, פרופ' פואד פארס, מר יורם רז, עו"ד ענת חיים וגב' אפרת לקס-צדקה (מרכזות הוועדה).

מוזמנים לישיבה: ד"ר מאיר צדוק - יו"ר ועדת צדוק, גב' ליאת מייברג - מנהלת המכינה האוניברסיטאית באוניברסיטה העברית, מר זוהר אביטן - מנהל המכינה במכללת ספיר.

מוזמן ראשון -

ד"ר מאיר צדוק - יו"ר ועדת צדוק:

- הציג את מטרתה של ועדת צדוק, כפי שהייתה בזמנו - הענקת הזדמנות שנייה לבוגרי תיכון שלהם לפחות בחינת בגרות אחת (בעיקר מאוכלוסיות פריפריאליות).
- תקצוב המכינות - ות"ת לא הגבילה תקציבית את המכינות ומימנה את כל ההוצאות השוטפות של המכינות באוניברסיטאות.
- למכינות הגיעו, על אף המטרה הראשונית, גם תלמידים משכבות מבוססות יותר והתמהיל התברר כחשוב מבחינה חינוכית.
- ועדת צדוק הוקמה לשם רגולציה של נושא המכינות - הכנסת סדר בהקצאת המשאבים והתנהלות המדינה בנושא.
- סבור כי צריכה להיות מדיניות חד משמעית בנוגע למכינות וכי יש להמשיך ולסייע למי שלא זכה להזדמנות ראשונה והבהיר את מחויבותו לחברה (על ידי שירות צבאי/לאומי). קידום אנשים מסוג זה יעשיר את החברה הישראלית בטווח הארוך.
- טוען כי יש להגביל את התערבות המדינה במכינות הקדם אקדמיות ולתת לפרט את הכוח והזכות לבחור על ידי הענקה של כל האמצעים להם הוא זקוק.

ד"ר נגיסט מנגשה: ציינה כי בדו"ח ועדת צדוק, נקבע פרמטר ברור למי מלמד במכינות - בעלי תואר שני ומעלה; ואילו היום אין הגדרה כזו. לטענתה, יש להגדיר נושא זה גם היום ולדאוג כי ההכשרה במכינות תיעשה על ידי מרצים ברמה גבוהה. העלאת רף המרצים יתרום לכך שבוגרי המכינות יתקבלו ביתר קלות ללימודים גבוהים באוניברסיטאות.

מר ירום אריאב - יו"ר הוועדה: ביקש לקבל מיפוי של דרישות הסף לקבלה למכינות השונות. סוכם כי גב' ריבה אביעד, תשלח לח"מ את הפרטים במייל.

מוזמנת שנייה -

גב' ליאת מייברג - מנהלת המכינה האוניברסיטאית באוניברסיטה העברית:

- הגדירה את מטרת המכינות - קידום אוכלוסיות חלשות ופחות חלשות, הגדלת הנגישות למשוחררי צבא/שרות לאומי, עולים חדשים, חרדים, יוצאים בשאלה, בני מיעוטים, ליקויי למידה ובעלי מוגבלויות (המכינה באוניברסיטה העברית היא היחידה בארץ שיש לה מסלול כזה).

- ציינה כי תפקידה של המכינה הוא לא רק לשפר את הסיכויים לקבלה למוסדות להשכלה גבוהה אלא גם לתרום לשיפור הביטחון העצמי של הלומד ויכולתו להתמודד עם לימודים גבוהים בהמשך.
- ציינה כי מספר הלומדים במכינות אינו מוגבל. מספרם מוכתב על ידי הביקוש.
- הגורם שבגיניו הביקוש למכינות יורד, הוא אי-יכולתה של המכינה להבטיח קבלת בוגריה ללימודים גבוהים.
- הפיקוח האקדמי על הרמה והאיכות נעשה על ידי החוגים באוניברסיטה.
- הדגישה כי המכינה מכשירה תלמידים רבים אשר לא היה להם סיכוי להתקבל ללימודים גבוהים ללא הכשרה זו.
- סבורה כי יש להשאיר את הפיקוח על הרמה האקדמית בידי המכינות עצמן. אין צורך בגוף חיצוני שיעשה תפקיד זה.
- ציינה כי קיימת הדדיות מלאה עם אוניברסיטת ת"א. הייתה מעוניינת לראות הדדיות מלאה בין כל האוניברסיטאות, כלומר, קבלה ללימודים גבוהים בכל המוסדות על פי תעודת סיום המכינה. במצב כעת ישנו פער משמעותי בין תנאי הקבלה למכינות שליד האוניברסיטאות לאלו שליד המכללות.
- ציינה כי נושא קבלת פטורים מקורסי חובה/בחירה אקדמיים על בסיס הלימודים במכינה קיים, אך לא מקבלים עבורם נק"ז. קבלת הפטורים בגין לימודים במכינה משתנה בין מוסד למוסד ובין נשיא לנשיא.

מוזמן שלישי –

מר זוהר אביטן – מנהל המכינה במכללת ספיר: (באמצעות מצגת)

- במערכת החינוך בישראל יש אי-שוויון מובהק, יש אוכלוסיות שהחולשה שלהן מובהקת: חרדים, אתיופים, עולים חדשים מבריה"מ, בני מיעוטים ובמיוחד בדואים.
- מטרת המכינות, לפיו, צמצום הפערים בחברה הישראלית באמצעות השכלה ונגישות להשכלה גבוהה.
- ציין כי 30% ממסיימי המכינות ממשיכים ללימודים גבוהים במוסד בו התקיימה המכינה.
- המכינות הייעודיות הן מכינות שמטרתן להכשיר מועמדים בצורה טובה יותר ללימודים ספציפיים.
- היה מעוניין לראות הסכם הדדיות בין כל המוסדות להשכלה גבוהה בארץ (אוניברסיטאות ומכללות) בדומה להסכם ור"מ, הכולל מצד אחד החלת תוכנית לימודים מוגדרת ומוסכמת של המכינות על כל המוסדות להשכלה גבוהה; ומצד שני קבלה של בוגר מכינה לכל מוסד להשכלה גבוהה בארץ.
- דוגל בקיומם של שני המסלולים הקיימים כיום בכל אחד מהמוסדות - 1. מכינות בגרותיות - תכליתן השלמת בגרויות. 2. מכינות ייעודיות (אוניברסיטאיות) - תכליתן הכשרת מועמדים בצורה טובה יותר ללימודי המשך במוסדות להשכלה גבוהה. המכינות הבגרותיות חשובות, מכיוון שמטרת העל של המכינות הנה שדרוג האזרח בישראל.
- ציין כי משנת 2000 תקציב משרד החינוך המוענק למכינות, פחת. ולפיכך מספר מלגות הקיום למי שלא זכאי לקבלן מהקרן לקליטת חיילים משוחררים, ירד אף הוא.
- סבור כי המדיניות לגבי המכינות צריכה לסמוך על המוסדות להשכלה גבוהה ולהשתמש בכוח שיש להן, שהוכח כבעל הצלחה. הפיקוח צריך להיות ע"י הקרן לקליטת חיילים משוחררים וות"ת.

הוזכר:

- חברי הוועדה שעוד לא העבירו לח"מ את חזונום לגבי המטרה/ות של המכינות ובהתייחס בנפרד למכינות הבגרותיות ולמכינות הייעודיות (אוניברסיטאיות), מתבקשים לעשות זאת בהקדם.

הישיבה הבאה תתקיים בתאריך 18.7.10 משעה 10:00 עד 12:30, במשרדי המועצה להשכלה גבוהה.

בפני הוועדה בישיבתה הבאה, יופיעו המוזמנים הבאים: פרופ' אריאל פורת, ד"ר שמשון שושני
ופרופ' לאה קסן יחד עם מר משה אבלו.

רשמה: אפרת לקס-צדקה

י' אב, תש"ע
21 יולי, 2010

וועדה עקרונית של המועצה להשכלה גבוהה לבחינת פעילות המכינות הקדם אקדמיות - פרוטוקול
ישיבה חמישית (18.7.10)

נוכחים: מר ירום אריאב (יו"ר), גב' ריבה אביעד, גב' רעות בר-גיל, מר אריאל דרעי, מר משה ויגדור, מר נעם ויצנר, גב' נעה חלד (מ"מ מר חיים אומן), פרופ' פואד פארס, מר יורם רז, גב' אפרת לקס-צדקה (מרכזת הוועדה).

נעדרו והתנצלו: מר חיים אומן, עו"ד ענת חיים, ד"ר נגיסט מנגשה.

מוזמנים לישיבה: פרופ' אריאל פורת – הפקולטה למשפטים באוניברסיטת ת"א, ד"ר שמשון שושני – מנכ"ל משרד החינוך, פרופ' לאה קסן – נשיאת מכללת לוינסקי ומר משה אבולו – מנהל המכינה במכללת לוינסקי.

מר ירום אריאב – מבקש לקיים באחת הישיבות הבאות דיון במסמכים ששלחו חברי הוועדה בנוגע לחזונום לגבי מטרת המכינות.

מוזמן ראשון –
פרופ' אריאל פורת:

- סיפר על תכנית מצטיינים מהפריפריה, לה היה אחראי, בעת כהונתו כדקאן הפקולטה למשפטים באוניברסיטת ת"א. לתכנית התקבלו 10 סטודנטים מבתי ספר בפריפריה ע"פ דירוג התלמיד ביחס למחזור שלו. נמצא כי סטודנטים אלו לא היו מתקבלים לתכנית בעזרת ציון הפסיכומטרי שהשיגו. תוצאות התכנית היו טובות ומפתיעות, סטודנטים אלו היו מבין הסטודנטים המצליחים ביותר במחזור (חלקם סיימו בהצטיינות את השנה הראשונה ללימודים).
- נשאל לגבי האפשרות לפתוח את הקבלה ללימודים גבוהים לכל המבקשים ולנפות אותם על סמך ציוניהם בתום שנת הלימודים הראשונה; וענה כי לפעולה כזו ישנם שני חסרונות: האחד – מבחינה תקציבית, למוסדות יהיה קשה מאוד לעמוד במספר רב כל כך של סטודנטים בשנה הראשונה. השני - פתיחת שערי הקבלה ללימודים בפני כל המועמדים מובילה לתחרות מכווערת בין הסטודנטים (באוני' ת"א היה ניסיון לעשות זאת והוא הופסק בגלל ההתפתחות הזו).

מר ירום אריאב – **סיכם** את דבריו של פרופ' פורת – המדד הקיים של ציוני בגרות ופסיכומטרי כקבלה ללימודים אקדמיים, לא מתאים לאוכלוסיות מסוימות. לעומת זאת, מדידה על פי הדירוג של המועמד ביחס למחזור שלו בתיכון, נראית מתאימה יותר.

מוזמן שני –
ד"ר שמשון שושני:

- ציין כי מטרת משרד החינוך היא להביא כמה שיותר תלמידים לסטנדרט הסיום – תעודת הבגרות.
- סבור כי הרלוונטיות של המכינות הקדם אקדמיות למשרד החינוך לא קיימת יותר. מי שצריך לטפל בנושא זה היא מערכת ההשכלה הגבוהה ולא מערכת החינוך. לדעתו, ציוני סיום המכינה לא צריכים להיות שווי ערך לתעודת בגרות ואין סיבה לציינם בתעודת הבגרות עצמה. האופציה

החלופית וההגיונית לטעמו היא, שאלו שלא עמדו בבחינות הבגרות בתיכון, ישלימו אותן בהמשך.

- מאמין בביזור, סבור כי יש לתת אוטונומיה לכל מוסד להשכלה גבוהה לבחינת אופן ודרך קבלת התלמידים שלו (גם אם יצטרכו לשם זה לשנות את חוק המל"ג משנת 1958). האחריות צריכה להיות בידי המוסדות להשכלה גבוהה ומשרד החינוך לא צריך להיות מעורב, זה לא מתפקידו.

מר אריאל דרעי – ציין, כי 50% מהלומדים במכינות אינם ממשיכים לאחר מכן ללימודים אקדמיים במוסדות להשכלה גבוהה. לגבי לומדים אלו, האינטרס אינו אינטרס מובהק של המוסדות להשכלה גבוהה, אלא זהו אינטרס של המדינה, אינטרס לאומי לקידום אוכלוסיות אלו.

ד"ר שמשון שושני – הבהיר, כי לדעתו מטרת המכינות צריכה להיות הכוונה להשכלה הגבוהה בלבד, ולא השלמת בגרות.

- הסביר כי זכיית חברת מרמנת במכרז הגוף המתווך, לא פגעה באופן תפעולן של המכינות. בעבר כמו גם כיום, הסמכויות הפדגוגיות נשארו בידי המכינות עצמן.

- סבור כי אין צורך בגוף מתווך מסוג זה. לדבריו, יש לתת אוטונומיה לכל מוסד להחליט בנושא הפדגוגי. מציע שיהיה גוף מתכלל קטן ויעיל במסגרת הות"ת.

מר ירום אריאב – סיכם את דבריו של ד"ר שושני – המטרה הבסיסית שבזמנו עמדה לנגד מקימי המכינות, העלאת הזכאות לבגרות, אינה רלוונטית היום. המעוניינים בתעודת בגרות ולא השיגו אותה בתיכון, צריכים לעשות זאת במסגרות אחרות (לא מכינות), כדוגמת ביה"ס אקסטרני. לגבי אלו המעוניינים ללמוד באקדמיה בתום המכינה, אלו יהיו באחריות המוסדות להשכלה גבוהה אשר יגדירו את סף הכניסה וייקבעו מסגרות לאלו שלא עומדים בסף זה.

מר אריאל דרעי – טוען כי אם האחריות תועבר למוסדות עצמן, לא מובטח שהם אכן יפעלו בכיוון הזה ויפתחו מכינות לאוכלוסיות מסוימות, מכיוון שאין להם תמיד אינטרס לכך (לדוג', האוכלוסייה החרדית).

מוזמן שלישי –

פרופ' לאה קסן ומר משה אבן:

- מבקשים מהוועדה שכל החלטה שתתקבל בתום דיוני הוועדה, לא תחריג את המכינות שבמכללות לחינוך אלא תתייחס אליהם באותו אופן כבכל שאר המוסדות.

- ישנם 8 מכינות הצמודות למכללות לחינוך (בשנה הבאה תתווסף עוד אחת במכללת סכנין) במסגרתן למדו בשנת תשס"ט 2012 תלמידים.

- תקצוב מכינות אלו זהה לתקצוב המכינות שליד המכללות הכלליות: תקציב משרד הביטחון+תקציב משרד החינוך (במקום ות"ת במכללות הכלליות).

- סבורים כי אין צורך בגוף חיצוני שייפקח על הנעשה במכינות. המוסדות מסוגלות לנהל בעצמן את המכינות וטיב כל אחת מהן ייקבע דרך השוק החופשי.

- מר אבן ציין כי בכניסה למכינה נערכת בחינת מיון שתפקידה לבחון את רמת המתקבלים אך לא מונעת קבלה.

מר ירום רז – הציע, כי הפיקוח הפדגוגי ייעשה על ידי המוסדות עצמן והפיקוח התקציבי, על ידי ות"ת.

מר ירום אריאב – סבור כי הגוף המתווך מיותר ואם בכל זאת יש בו צורך, מציע לצמצמו ולהכלילו במסגרת ות"ת.

הישיבה הבאה תתקיים בתאריך 1.8.10 בשעה 15:00, במשרדי המועצה להשכלה גבוהה.

בפני הוועדה בישיבתה הבאה, יופיעו המוזמנים הבאים: ד"ר יאיר סמוכה – מנכ"ל האגודה לקידום החינוך (בעבר); גב' חנה ליפשיץ – מנכ"ל"ת חברת מרמנת יחד עם גב' טלילה שריר – אחראית על החלק הפדגוגי של המכינות בחברת מרמנת; מר איתן מנור - מנכ"ל האגודה לקידום החינוך (היום). פרופ' פואד פארס יציג את עמדתו בנושא פעילותן של המכינות הקדם אקדמיות במגזר הערבי.

רשמה: אפרת לקס-צדקה

9 אוגוסט, 2010
כ"ט אב, תש"ע

וועדה עקרונית של המועצה להשכלה גבוהה לבחינת פעילות המכינות הקדם אקדמיות - פרוטוקול
ישיבה שישיית (1.8.10)

נוכחים: מר ירום אריאב (יו"ר), גב' ריבה אביעד, מר חיים אומן, גב' רעות בר-גיל, מר אריאל דרעי, מר משה ויגדור, מר נעם ויצנר, פרופ' פואד פארס, מר יורם רוז, עו"ד ענת חיים וגב' אפרת לקס-צדקה (מרכזות הוועדה).

נעדרה והתנצלה: ד"ר נגיסט מנגשה.

מוזמנים לישיבה: ד"ר יאיר סמוכה – מנכ"ל האגודה לקידום החינוך (בעבר); גב' חנה ליפשיץ – מנכ"לית חברת מרמנת יחד עם גב' טלילה שריר – אחראית על החלק הפדגוגי של המכינות בחברת מרמנת; מר איתן מורן - מנכ"ל האגודה לקידום החינוך (היום).

מוזמן ראשון –

ד"ר יאיר סמוכה:

- ד"ר סמוכה סיפר על עברו כבוגר מכינה – המכינה היא זו שבזכותה, לדבריו, התקבלו וסיים את לימודיו האקדמיים. בשנת 1988 עד 1996 היה המפקח הארצי על המכינות.
- תפקידן של המכינות הוא לתמוך ולקדם אוכלוסיות חלשות עד לשילובן באופן מלא בחברה הישראלית.
- לטענתו, מפעל המכינות הוא מפעל ייחודי שמתפקידו לשמור ולחזק אותו. יחד עם זאת המתכונת, כפי שהיא כיום, צריכה להצטמצם. הפיקוח צריך להיות יעיל ומצומצם כפי שהיה בעבר (מפקח ארצי אחד על כל המכינות), ולכלול:
 1. הרכב הלומדים – דגם א': תלמידים המגיעים ממשפחות שהעניקו להם הזדמנות ראשונה לקויה. דגם ב': תלמידים הבאים למכינה לשם שיפור ציוניהם.
 2. הקפדה שהמכינות תפעלנה במוסדות להשכלה גבוהה מוכרים ומתוקצבים.
 3. מעקב אחר בוגרי המכינות – מי מתקבל ובאיזה אופן, ציוני הסיום שלו והאם המשיך ללימודים אקדמיים.
- סבור כי הפיקוח האקדמי באמצעות גוף מתווך במכינות הייעודיות, מיותר. יש להעניק אוטונומיה למוסדות להשכלה גבוהה לפקח על המכינות וזאת לאור העובדה כי הבוגרים מיועדים ללמוד במוסדות אלה בתום שנת המכינה.
- הפיקוח צריך להתקיים במסגרת ות"ת, ללא גוף מתווך.
- לטענתו יש מקום לקיום מכינות בגרותיות במוסדות להשכלה גבוהה. קרבת המכינה למוסדות תורמת לדימוי העצמי ולהנעה (מוטיבציה) של הלומדים. כמו כן, מדובר בתרומה חברתית שלא קיימת במכונים האקסטרניים.
- ציין כי למכללות להכשרת מורים יש יכולת הוראה מעולה שמתבטאת במכינות הקדם אקדמיות היושבות לצידן.

מר חיים אומן – ציין כי הקרן לקליטת חיילים משוחררים מעניקה ללומדים במכינות הקדם אקדמיות, מלגה מתוך "סיוע נוסף", בעוד שללומדים במכונים האקסטרניים אין סיוע נוסף והם יכולים לממן את לימודיהם מתוך הפיקודון הניתן לכל חייל משוחרר.

מוזמן שני –

גב' חנה ליפשיץ וגב' טלילה שריר (באמצעות מצגת):

- הודו על ההזמנה להופיע בפני הוועדה.
- עד עכשיו לא הייתה מערכת מידע מדויקת שאיגדה את כל הנתונים מכל הגורמים המתקצבים את המכירות. את המערכת יצרה חברת "ראשים" יחד עם האגודה לקידום החינוך. בעקבות אי הסדר, נוצר לדבריהן, כפל תשלומים או חוסר תשלומים למכירות מסוימות וכן אין נתונים לגבי נשירה של סטודנטים במכירות והמשך ללימודים אקדמיים בתום לימודיהם.
- המערכת החדשה שמפעילה חברת "מרמנת" תיתן לגורמים המממנים דיווח על מה הם משלמים וכמה. מטרתם להפעיל מערכת שקופה לכולם.
- בעיניהם, תפקידה של "מרמנת" הוא - להיות הזרוע הביצועית של ועדת ההיגוי ליישום מדיניות הממשלה להנגשת ההשכלה הגבוהה לאוכלוסיות ולמגזרים שמסלול זה היה חסום בפניהן.
- כיום אין מדיניות ברורה, יש להגדיר מטרות ברורות ויעדים כמותיים.
- סבורות כי המכירות צריכות להיות מנוהלות פדגוגית באמצעות גוף מתכלל. ההנחיות הפדגוגיות צריכות להינתן על ידי משרד החינוך.

מוזמן שלישי –

מר איתן מורן:

- כיום משמש כמנכ"ל האגודה לקידום החינוך, היה בעברו בוגר המכינה באוניברסיטה העברית.
- ציין כי לאגודה לקידום החינוך, כמלכ"ר, לא הייתה תועלת כלכלית.
- לדבריו, מפעל המכירות הוא מפעל ייחודי. ויש מקום להקים יחידה שתפקידה לפקח על האיכות החינוכית. סבור כי איכות המכירות לא יכולה להיקבע על ידי כוחות השוק מכיוון שכוחות אלו אינם עובדים בפריפריה.

מר אריאל דרעי – סבור שאם לא יהיה גוף מתווך, האוכלוסייה החרדית תיפול בין הכיסאות ולא תינתן לה הזמנות שנייה.

לדבריו, ראוי שתהיה יחידה במל"ג-ות"ת, מכוונת פדגוגית וחברתית, שתתייחס להיבט הפדגוגי. למוסדות אין אינטרס לעשות את זה לבד ללא גורם מפקח.

מוצע שהמוסדות להשכלה גבוהה יתחייבו לכך שלאילו המסיימים את המכינה בציונים טובים, תינתן העדפה מתקנת והם יתקבלו בקלות ללימודי המשך האקדמיים.

אנא רשמו בפניכם את תאריכי הישיבות הבאות כלהלן:

15.8.10 בשעה 10:30

5.9.10 בשעה 10:30

19.9.10 בשעה 10:30

בפני הוועדה בישיבתה הבאה (15.8) יופיע פרופ' פואד פארס אשר יציג את עמדתו בנושא פעילותן של המכירות הקדם אקדמיות במגזר הערבי. וכן המוזמנים הבאים: גב' זהבה ספראי וגב' דפנה מדר מהמכינה באוניברסיטת בן גוריון ומר אברהם ברון המזכיר האקדמי באוניברסיטת בן גוריון והאחראי על המכינה.

רשמה: אפרת לקס-צדקה

ו' אלול, תש"ע
16 אוגוסט, 2010

וועדה עקרונית של המועצה להשכלה גבוהה לבחינת פעילות המכינות הקדם אקדמיות - פרוטוקול
ישיבה שביעית (15.8.10)

נוכחים: מר ירום אריאב (יו"ר), גב' ריבה אביעד, מר חיים אומן, גב' רעות בר-גיל, מר משה ויגדור, מר נעם ויצנר, ד"ר נגיטט מנגשה, פרופ' פואד פארס, מר יורם רז, עו"ד ענת חיים וגב' אפרת לקס-צדקה (מרכזות הוועדה).

נעדר והתנצל: מר אריאל דרעי.

מוזמנים לישיבה: מר אברהם ברון – מזכיר אקדמי באוני' בן-גוריון, אחראי מנהלית על נושא המכינות; גב' זהבה סמוראי – מנהלת המכינה באוני' בן גוריון (בעבר) וגב' דפנה מדר - מנהלת המכינה באוני' בן גוריון (היום).

פרופ' פואד פארס - הציג מצגת בנושא פעילותן וחשיבותן של המכינות הקדם אקדמיות במגזר הערבי. - דיווח, כי ישנה עליה בשנים האחרונות במספר הסטודנטים הלומדים במוסדות האקדמיים. מבחינת הפיזור בין המוסדות – ישנה עלייה של מספר הסטודנטים במכללות (60%) וירידה של מספרם באוניברסיטאות (40%). - אחוז הסטודנטים הערבים נע בין 10%-11%. הנתח הגדול של סטודנטים ממגזר זה נמצא במכללות להכשרת עובדי הוראה. - מל"ג הקימה ועדה שתפקידה להציע דרכים להרחבת הנגישות של המגזר הערבי להשכלה הגבוהה. - הוועדה תומכת במכינות הקדם אקדמיות במכללות הערביות – הקימו מרכזי מידע בבתי הספר הערביים המציעים הכוונה לבוגרי התיכון. ות"ת מתקצבת מרכזים אלו. - אחוז הסטודנטים הערבים במכינות בארץ קטן מאוד, רק 3%. לדבריו, החסם הוא כלכלי ופסיכולוגי – הדימוי על הלומדים במכינות במגזר הערבי, ירוד.

גב' ריבה אביעד – ציינה כי כל סטודנט ערבי החפץ ללמוד במכינה מקבל מלגת שכר לימוד וכן מלגת קיום.

מר ירום אריאב -

- ביקש לקבל נתונים ברורים ומסודרים הנוגעים למי זכאי למה מבחינת מימון למכינה. **סוכם כי** גב' ריבה אביעד תבדוק זאת ותציג את הנתונים בישיבה הבאה. - בנוגע לכל האוכלוסיות הייחודיות (ערבים, אתיופים וכו') יש להתייחס להצבת היעדים ולפן הכלכלי. האם יש חסם? הציג שתהיה אפשרות להתקבל למכינות לאו דווקא על סמך ציוני הפסיכומטרי אלא על סמך מיקום המועמד במדרג בבית הספר/בכפר/ביישוב, כפי שהציג פרופ' אריאל פורת במודל שלו. כמו כן, ממליץ להאריך את תקופת הלימודים במכינה לשנתיים בכדי לסגור את הפערים.

פרופ' פואד פארס – סבור כי יש להשקיע בהסברה על מנת לעודד את בוגרי התיכון הערביים ללמוד במכינות וכך לתת פתרון לבעיה התדמיתית.

מר חיים אומן – על מנת לפתור בעיה זו, מציע כי חלק מהמקצועות הנלמדים במכינה יוכרו בלימודי התואר הראשון. וכן, להגדיל את דמי הקיום לאוכלוסיה זו.

מר יורם רז – סבור כי השינוי צריך להתחיל מוקדם יותר – במערכת החינוך. צריך להציע פתרון הוליסטי שיתייחס באופן נפרד למאפייני אוכלוסיה זו ובמיוחד יוציא את המכינות ממערכת החינוך ויצמיד אותן לאקדמיה, מה שיעלה את הדימוי שלהן.

ד"ר נגיסט מנגשה – סבורה כי לא מתפקיד הוועדה לרדת לעומקם של דברים באשר למגזר הערבי ומציעה להקים תת-ועדה אשר תבחן נושא זה ותציג את המלצתה. הוסיפה שהבעיה שהוצגה לעיל הנה בעיה הקיימת בכל האוכלוסיות הייחודיות. גם באוכלוסיה האתיופית ישנה בעיה של מודעות ולדעתה הפתרון הוא מודלים לחיקוי, בוגרי מכינות מהמגזר, אנשים חזקים ובעלי כושר מנהיגות, שיסתובבו בבתי הספר ויאדירו את שם המכינה. **סוכם כי נושא המגזר האתיופי יוצג בישיבתה הבאה של הוועדה.**

מוזמנים –

מר אברהם ברון, גב' זהבה סמוראי וגב' דפנה מדר – המכינה באוניברסיטת בן גוריון:

- המכינה באוניברסיטה קיימת משנת תשכ"ז. זהו גוף המעסיק למעלה מ-70 מורים בשנה ולומדים בו 400-600 סטודנטים בשנה, רובם במסגרת המכינה הייעודית ללימודי הנדסה ומדעים, מיעוטם במדעי הרוח והחברה.
- מטרת המכינות היא להכשיר את הלומדים ללימודים אקדמיים בתחומים ספציפיים.
- לדבריו, העובדה שקיים פיקוח של גורם מתווך על המכינות באוניברסיטאות, פרדוקסלית. האוניברסיטאות רשאיות לקיים תכניות לתואר ראשון ואוטונומיות לקיים תכניות לתואר שני, אך נדרשות לפיקוח ברמת המכינות. סבורים שצריך לתת למוסדות לפקח על עצמן.
- לטענתו, גוף מתווך פרטי יכול לפגוע בתלמיד המכינה.
- אין מניעה ליצור הכרה הדדית בין האוניברסיטאות.
- ביקשו להדגיש כי הסבסוד לאוכלוסיות ייחודיות צריך להיות גבוה יותר כיוון שתקופת ההכשרה שלהן ארוכה יותר.

גב' ריבה אביעד התבקשה להציג נתונים באשר לשכר הלימוד במכינות (באוניברסיטאות ובמכללות).

כמו כן, סוכם כי הוועדה תפנה לכלכלן שייחשב את כל הכספים המועברים למימון תלמידי המכינות ביחס לשכר הלימוד.

כרגע ידוע שהמימון מתחלק באופן הבא:

- 60 מיליון – הקרן לקליטת חיילים משוחררים.
- 30 מיליון – ות"ת.
- 14 מיליון – משרד החינוך.

גב' ריבה אביעד –

- דיווחה כי נעשים מאמצים בשיתוף עם מנכ"ל משרד החינוך, שמבחני סיום המכינה לא יתורגמו לציוני בגרות.
- כן ציינה כי לכל מכינה מבחנים ייחודיים משלה, מה שתורם לבעייתיות ביצירת הכרה הדדית בין המוסדות.

הישיבה הבאה תתקיים בתאריך 5.9.10 בשעה 10:30, במשרדי המועצה להשכלה גבוהה.

בפני הוועדה בישיבתה הבאה יופיעו המוזמנים הבאים: גב' יעל סימן-טוב, ראש תחום תקצוב תשתיות פיסיות ומחקריות בות"ת וגב' מורית אברהם. כמו כן, מר אריאל דרעי יציג את עמדתו בנושא המכינות הקדם אקדמיות במגזר החרדי.

רשמה: אפרת לקס-צדקה

ו' תשרי, תשע"א
14 ספטמבר, 2010

וועדה עקרונית של המועצה להשכלה גבוהה לבחינת פעילות המכינות הקדם אקדמיות - פרוטוקול
ישיבה שמינית (5.9.10)

נוכחים: מר ירום אריאב (יו"ר), גב' ריבה אביעד, גב' רעות בר-גיל, מר אריאל דרעי, מר משה ויגדור, מר נעם ויצנר, גב' נעה חלד, ד"ר נגיסט מנגשה, מר יורם רז, עו"ד ענת חיים וגב' אפרת לקס-צדקה (מרכזות הוועדה).

נעדר והתנצל: מר חיים אומן, פרופ' פואד פארס.

מוזמנים לישיבה: גב' יעל סימן-טוב - ראש תחום תקצוב תשתיות פיסיקות ומחקריות בות"ת; גב' רותי בן חיים - מנהלת המכינה במכללה החרדית בירושלים, גב' ברכי גוטרמן - מנהלת מחלקת הנשים במכינה בבני ברק, מר מאיר יעקובוביץ' - מנכ"ל המכינה בבני ברק ומר ברק עמאר - מנהל מחלקת הגברים במכינה בבני ברק:

מוזמנת ראשונה –

גב' יעל סימן-טוב (באמצעות מצגת):

- במכינות בתקצוב ות"ת לומדים היום כ- 7000 סטודנטים. 40% מהם במכינות האוניברסיטאיות והשאר במכללות.
- סבורה כי למכינות הבגרות ערך חשוב מאוד במישור החברתי, הן מקדמות אוכלוסיה חלשה יותר.
- תקציב ות"ת למכינות בשנת תש"ע עמד על כ- 34 מליון ש"ח. בשש השנים האחרונות נשחק תקציב זה בכ- 28%.
- ות"ת מתקצבת על פי מספר התלמידים ה"ראויים לסיוע" (מדד סוציו-אקונומי) וישנם רמות תקצוב – 100%, 75% וכן הלאה.
- תעריפי התקצוב נבנו לפני שנים רבות והם אינם מעודכנים. סבורה כי יש לעדכןם ולפעול על פי המודל המעודכן.
- שכר הלימודים במכינות האוניברסיטאיות נקבע בצורה אוטונומית על ידי כל אוניברסיטה. סבורה כי יש לשנות זאת.
- עדכנה כי שכר הלימוד במכינות האוניברסיטאיות מתקצב אך ורק ע"י ות"ת. הקרן לקליטת חיילים משוחררים מממנת רק מלגת קיום. במכללות מתחלק התקצוב בין ות"ת לקרן.
- כיום אין הלימה בין התעריפים הקיימים לבין מבנה ההוצאות האמיתיות של המכינות.
- רמת התקצוב לא קשורה באיכות ההוראה של המכינות. רואה בזה בעייתיות.
- ההשלכות של הבעיות האמורות הן הורדה ברמה האקדמית של המכינות וכן מכינות שהפכו גירעוניות עד לסכנת סגירה.

מר ירום אריאב - האם כדאי בכלל להתערב, מבחינה אקדמית ומבחינה תקציבית, במכינות הייעודיות? מציע להעניק לכל תלמיד סיוע ולתת לכוחות השוק לפעול.

גב' יעל סימן-טוב –

- מציעה לשקול הפעלת המכינות כחוג לימודים נוסף, ללא גוף מתווך.

- האגודה לקידום החינוך פעלה רבות לקידום אוכלוסיות חלשות והקפידה מאוד על גודל כיתה סביר במכינות. סבורה כי אלו שתי נקודות חשובות שיש להקפיד עליהן.
 - מציעה להקים ועדת משנה קבועה של המל"ג שתשמש כוועדת היגוי ושבמסגרת סמכויותיה תיתן פתרון לבעיות פדגוגיות שיעלו ותקבע מדיניות.
 - לדבריה, נדרש שינוי בשיטת התקצוב, באופן הבא:
 1. הסדרת חלוקת התקצוב מול הקרן לקליטת חיילים משוחררים – הקרן צריכה לטפל בכל החיילים המשוחררים, לרבות אלה הלומדים באוניברסיטאות.
 2. האחדת גובה שכ"ל במכינות.
 3. התקצוב צריך להיות ישיר, ממשדד החינוך והות"ת אל המכינות.
 4. יש להסדיר הכרה הדדית בין המכינות.
 5. יש לבחון את פריסת המכינות בריבי הארץ, הפריסה צריכה להיות כחלק מתכנון מערכת כולל שתערוך ועדת ההיגוי של המל"ג.
- דרך שיטת התקצוב החדשה יהיה ניתן, לדבריה, לדאוג לסוגיית גודל הכיתה והנגשת ההשכלה הגבוהה לאוכלוסיות חלשות.

מר נעם ויצנר – מי הגורם שיבקר את המוסדות ברמת השטח והפרטים?

גב' יעל סימן-טוב – מבחינה תקציבית, הות"ת תעמיק את פעילותה בנושא ותתמודד מול המוסדות.

גב' נעה חלד – הקרן לקליטת חיילים משוחררים היא זו שבודקת מיהם ה"ראויים לסיוע". היא בוחנת זאת לגבי כלל האוכלוסייה לרבות הלומדים בתקצוב ות"ת.

מוזמנים שניים –

גב' רותי בן חיים, גב' ברכי גוטרמן, מר מאיר יעקובוביץ' ומר ברק עמאר:

מר אריאל דרעי - הציג מצגת בנושא המכינות החרדיות.

- קיימת עליה בכניסה של המגזר החרדי למערך ההשכלה הגבוהה. המכינה החרדית בירושלים ובבני ברק משמשות פלטפורמה לאוניברסיטת ת"א, אוניברסיטת בר אילן ואוניברסיטת חיפה. משמשות בעצם כקמפוס נוסף של האוניברסיטאות איתן עומדות בקשר.
- הלימודים במכינות החרדיות הן ממוקדי תעסוקה וכן מותאמים פיזית לאוכלוסייה הייחודית.
- המכינות הן האופציה היחידה לאוכלוסיה זו להשתלב בלימודים גבוהים.
- כיום ישנם כ- 550 תלמידים במכינות החרדיות.
- בעיה אחת המקשה על אוכלוסיה זו לגשת למכינות אלו היא שיש העדר הכרה בלימודים קודמים.
- מסקנות:

1. על מנת לעודד אוכלוסייה זו להירשם למכינות, יש ליצור מעטפת סיוע – להגדיל את התקציב, להעניק מלגות קיום. כרגע תוספת הסיוע נופלת על המכינות עצמן.
 2. הכרה במכינה דיפרנציאלית – נדרשת הכרה בלימודים קודמים של המועמדים למכינות וכן יש לקיים מבחני מיון באנגלית. ליצור הכרה הדדית – בעיה זו מתחדדת במיוחד במכינות החרדיות כיוון שלעיתים המכינה מתקיימת במוסד אחד בעוד שהמסלול האקדמי במסלול אחר.
 3. מכינה לבני 30 + - זהו אלמנט מרכזי בהנגשת ההשכלה הגבוהה לאוכלוסיה החרדית. (מכינות אלה אינן מתוקצבות).
 4. פיזור גיאוגרפי – בירושלים ישנן 4 מכינות בעוד שבצפון ובדרום אין ואף לו אחת.
- מציע להתייחס לאוכלוסיה החרדית באופן ייחודי, כרגע מתייחסים אלי על פי אותם כללים של האוכלוסייה הכללית.

מר ירום אריאב - עומדת בפנינו הזדמנות לעשות שינוי מהותי בנוגע לאוכלוסיה הזו.

לדבריו, צריך להקים צוות קונקרטי לחסמים הקיימים, כיוון שיש מקום לקדם את האוכלוסייה הזו. אוכלוסייה רצינית ובעלת מוטיבציה גבוהה. יחד עם זאת, יש לדאוג לכך שהרף האקדמי לא ירד. צריך לקבוע יעדים מבחינת מספרי הסטודנטים במכינות החרדיות.

מר אריאל דרעי – ברגע שייעשו ההתאמות הנדרשות לאוכלוסיה זו, ההשתלבות תלך ותגדל.

מר משה ויגדור – כיום קיים במודל התקצוב חלק שמתייחס לייחודיות האוכלוסייה החרדית, אך הוא אינו מתייחס באופן ספציפי לנושא המכינות. ידאג לכך שיתייחסו גם לפן הזה.

מר ירום אריאב - **סיכום:**

- התחליף שהוצע היום ע"י ות"ת מעניין.
- יש לתת דגש חזק על האוכלוסיות הייחודיות: חרדים, ערבים ויוצאי אתיופיה.
- יש להתייחס לדרך התקצוב, דרך הפיקוח וההכרה ההדדית.

הישיבה הבאה תתקיים בתאריך 19.9.10 בשעה 10:30, במשרדי המועצה להשכלה גבוהה.

רשמה: אפרת לקס-צדקה

הוועדה לבחינת פעילות המכינות הקדם אקדמיות - פרוטוקול ישיבה תשיעית (19.9.10)

נוכחים: מר ירום אריאב (יו"ר), גב' ריבה אביעד, מר חיים אומן, גב' רעות בר-גיל, מר אריאל דרעי, מר נעם ויצנר, פרופ' פואד פארס, מר יורם רוז, עו"ד ענת חיים וגב' אפרת לקס-צדקה (מרכזות הוועדה).

נעדרו והתנצלו: מר משה ויגדור, ד"ר נגיסט מנגשה.

בישיבה נערך סיעור מוחות לקראת דו"ח מסכם, בנושאים הבאים:

- **הנחת המוצא** – המכינות הקדם אקדמיות ימשיכו לקדם תפקיד חברתי חשוב – הענקת הזדמנות שנייה על ידי השלמת בגרויות עם דגש על האוכלוסיות החלשות: חרדים, ערבים ויוצאי אתיופיה.
- באשר למכינות הבגרותיות, עולה השאלה, מדוע לא להעניק לכל מוסד מוכר (כגון: אנקורי, לחמן וכדומה) את האפשרות לקיים לימודי השלמה לבגרויות ולקבל לשם כך את אותה סובסידיה שמעניקה המדינה למכינות היושבות בתוככי מוסד אקדמי, דרך ה"קרן לקליטת חיילים משוחררים" באמצעות הסיוע הנוסף.
- **מר חיים אומן** – במצב כיום, הרבה חיילים פונים למוסדות פרטיים מכיוון ששם ממקדים אותם להשלים בדיוק את המקצועות להם הם זקוקים. וזאת בשונה מהמכינות הבגרותיות, שם מורכבות להם תוכניות ארוכות (לפעמים נאלצים ללמוד שנתיים וחצי כשבפועל היה עליהם להשלים רק מקצוע אחד).
- **מר אריאל דרעי** – לדבריו האוכלוסייה החרדית תפגע מפתיחת האפשרות הזו גם למוסדות פרטיים, מכיוון שבמוסדות אלו לא תינתן הכנה מנטאלית לה אוכלוסייה זו זקוקה.
- **הפיקוח** – נראה כי אין צורך בקיומה של חוליית הביניים (כדוגמת: האגודה לקידום החינוך או מרמנת). הפיקוח ייעשה במסגרת הות"ת – גוף שתהיה לו הסמכות והאחריות ואשר יכין מודל לתקצוב המכינות. במודל זה יהיה צריך לקחת בחשבון, בין היתר, את מספר הממשיכים (אלו שלא נשרו), גודל הכיתה ופריסת המוסדות בארץ.
- **גב' ריבה אביעד** – ביקשה להעביר ולהבהיר את עמדתו של מנכ"ל משרד החינוך, ד"ר שושני, לפיה כל החלטה שתתקבל בנוגע לניהול המכינות צריכה להתייחס למכינות כולן.
- בהמשך לאמור לעיל, הוחלט להמליץ כי יהיה אחראי כולל אחד שהוא הות"ת, אשר יגבש נוסחת תקצוב, יפקח על התכנים האקדמיים והבקרה שלהם. הות"ת תיקח סוג של קבלן משנה ("הקרן לקליטת חיילים משוחררים") אשר תבדוק ותעביר לה את כל המידע והנתונים לגבי מיהם הזכאים למימון במסגרת המכינות. (כיום יש לקרן חתך לקביעת הרמה הסוציו-אקונומית של המועמדים ושבגיני מועברים למוסדות התקציבים המתאימים, כגון: דמי קיום, ומלגת שכ"ל).
- **מר ירום אריאב** – יש להדגיש כי התקצוב יהיה על ידי נוסחה מסודרת ולא לפי מספרי סטודנטים. במסגרת המודל שתציע, תצטרך ות"ת לקבוע מדדים לתמרוץ איכות ההוראה במכינות. על הות"ת יוטל להכין את המודל כפי שהוצג לעיל, בתוך ארבעה חודשים, תוך הבאה בחשבון של עמדות נוספות אותן ישמעו מחברי הוועדה הנוכחית ו/או מנהלי מכינות.
- לאור העובדה שמדדי הבגרות והפסיכומטרי אינם מתאימים לעיתים לאוכלוסיות מסוימות, תינתן אפשרות קבלה בכל המוסדות להשכלה גבוהה למספר מסוים של תלמידים

מאוכלוסיות חלשות ומהפריפריה על סמך דירוגם הגבוה יחסית לבני המחזור שלהם בתיכון בו למדו.

- **תמיכה כספית/מימון** – הדרך היעילה ביותר היא לתת לכל סטודנט פוטנציאלי הזכאי לכך, שובר (וואוצ'ר) אותו הוא יממש היכן שיבחר.
מר יורם רז – אינו תומך בהמלצה זו כי סבור ששובר כזה יפתח פתח למסחור של כל עניין המכינות.

- **הכרה הדדית** – יש צורך לכפות הכרה הדדית על המוסדות. לדעת הוועדה, ההכרה ההדדית היא תנאי לקיום מערכת המכינות כמערכת אחת.

בשלב הראשון יומלצו שלוש רמות של הכרה הדדית – אחת – בין המכינות שליד המכללות לבין עצמן, השנייה- בין המכינות האוניברסיטאיות לבין עצמן והשלישית – בין המכינות שליד המוסדות להכשרת עובדי הוראה לבין עצמן. בשלב השני, לאחר שלוש שנים, תבחן האפשרות להכרה הדדית כוללת בין כל המוסדות.

יש לדאוג לכך שהמכינות לא יוכלו לעקוף את נושא ההכרה ההדדית על ידי הגדרה שונה של מקצועות הלימוד.

- בתום לימודי המכינה בהצלחה, לא יינתן לבוגר ציון שיהיה שווה ערך לבגרות, אלא ציון סיום מכינה נטו.

הישיבה הבאה תתקיים בתאריך 3.10.10 בשעה 10:30, במשרדי המועצה להשכלה גבוהה.

רשמה: אפרת לקס-צדקה

ל' חשון תשע"א
07 נובמבר 2010

הוועדה לבחינת פעילות המכינות הקדם אקדמיות - פרוטוקול ישיבה אחת עשרה (24.10.10)

נוכחים: מר ירום אריאב (יו"ר), גב' ריבה אביעד, מר חיים אומן, מר אריאל דרעי, מר משה ויגדור מר נעם ויצנר, ד"ר נגיסט מנגשה, פרופ' פואד פארס, מר יורם רז, עו"ד ענת חיים וגב' אפרת לקס-צדקה (מרכזות הוועדה).

מר ירום אריאב –

הקריא את תמצית המנהלים שכתב על מנת לבדוק האם לחברי הוועדה יש הערות. הערות חברי הוועדה מוצגות על פי מספרי הסעיפים:

ד"ר נגיסט מנגשה -

על סעיף 1- צריך להגדיר באופן ברור מהם המשאבים המתאימים שיועמדו לרשות המכינות ע"מ שיהוו כלי לצמצום פערים בחברה הישראלית.

גב' ריבה אביעד –

סעיף 2 – יש להכליל בסעיף זה גם את המכללות הפרטיות הלא-מתוקצבות (כדוגמת קריית אונו).

מר אריאל דרעי

סעיף 3- לגבי החרדים, יש צורך בגוף מתווך.

מר חיים אומן -

סעיף 5 – לא מבין למה הקרן צריכה להעביר את הכספים לות"ת, הות"ת צריכה לקבל את ההחלטות אך לא את המשאבים. בוועדה שמחליטה היום על התקציב יושבים נציגי המוסדות ונציגי הגופים האחרים (משרד החינוך).

מר יורם רז –

סעיף 8 - מציע להוריד את הסעיף הזה בכלל - אלו הם בתי חרושת של עסקים בעלי כוונת רווח.

מר חיים אומן -

צריך למצוא ניסוח יותר ברור לגבי המקבילה התקציבית של הקרן.

מר ירום אריאב -

יהיה ניסוח ברור יותר.

סעיף 9 - סבור שאנחנו לא צריכים לקבוע את הרכב ועדת ההיגוי.

מר אריאל דרעי -

מכיוון שהוועדה מציעה שלא יהיה גוף מתווך, חייב שיהיה נציג חרדי בוועדת ההיגוי.

מר ירום אריאב -

יהיה צריך לדאוג שהוועדה תתייחס לצרכנים של המכינות.

גב' ריבה אביעד -

סעיף 11 - מספר התלמידים במכינות הוא היום 9500. המטרה היא להגדיל את מספר התלמידים במכינות ב- 40% בחמש השנים הקרובות.

מר ירום אריאב -

ההמלצה היא להגדיל פי 4 את מספר הסטודנטים באוכלוסיות הערבית והאתיופיות ופי 6 באוכלוסיה החרדית. זה יוצא תוספת של 3500 סטודנטים מאוכלוסיות אלו מתוך 4640 שזה היעד הכללי לתוספת.

מר אריאל דרעי -

לאוכלוסיית יוצאי אתיופיה יש היום מעטפת סיוע שהאוכלוסייה החרדית לא מתקבלת - זה צריך להיות המודל של הסיוע על מנת להגדיל את מספר הסטודנטים.

מר יורם רז -

סעיף 15 - טוען שמעולם לא החליפו ציוני בחינת הסיום כציון בתעודת הבגרות.

מר ירום אריאב -

סעיף 19 - יש ליצור יעד כמותי של מספרי סטודנטים לא ברמות של אחוזים.

מר אריאל דרעי -

- חרדים יש ב- תשע"א 650

- בשביל לעמוד ביעד הזה צריך תקציב – המעטפת היא קריטית. צריך להגדיר לאותה ועדת היגוי מה היא צריכה לעשות, איך היא תגדיל את המספרים של הלומדים, כאמור לעיל.

- בנושא של קביעת מדיניות בוועדת ההיגוי צריך להיות נציג חרדי.

- סעיף 8 - הציג את שתי העמדות הנוגדות בנושא זה.

מר חיים אומן -

יש עדיין טענות קשות של מועמדים במכינות שבאים ללמוד משהו אחד ומכריחים אותם ללמוד בפריסה רחבה יותר של מסלולים.

ד"ר נגיסט מנגשה -

לסטודנטים צריך להיות חופש בחירה ללמוד היכן שהם רוצים. והות"ת היא שתחליט איך לפקח על המוסדות האלה.

גב' ריבה אביעד -

על המוסדות האלה אין שום פיקוח ובקרה פדגוגית.

מר אריאל דרעי -

הפתיחה של מוסדות אלו תפגע באוכלוסייה החרדית. השינוי הוא מבורך אך לא לגבי החרדים ועל כן מציע שמעטפת התמיכה לא תינתן שם שלא תהיה מעטפת הכוונה והדרכה.

מר ירום אריאב -

סיכום:

- לגבי הקרן - משרד החינוך הוא הגוף שיאשר את בתי הספר בהם הסטודנטים יקבלו של סיוע כלכלי נוסף, ע"פ קריטריונים שלהם.

- נושא נוסף שיש לטפל בו הוא סטודנטים שאינם חיילים משוחררים ויקבלו סיוע נוסף.

- ייעשה ניסוח חדש של סעיף 8.

מר אריאל דרעי -

מציע לעשות מכינות דיפרנציאליות לחרדים ולתת הכרה בלימודים קודמים.

מר ירום אריאב -

סיכום ואמר שבועדה היה צירוף של אנשים יוצאי דופן בעלי תרומה ייחודית ושאפשר להיות גאים בתוצר.

מר משה ויגדור –

- יש לחדד ולמקד את סעיף 5, צריך לקבוע טכניקה שבמסגרתה נושא זה יטופל (מר משה ויגדור ומר חיים אומן אחראים על כתיבת הנוסח).
- רוצה להודות בשם הוועדה למר ירום אריאב על דיונים עם הרבה אורך רוח וסבלנות.

רשמה: אפרת לקס-צדקה

מכתב יו"ר ומנכ"ל ועד ראשי המכללות לשר החינוך מיום 15 בנובמבר 2010 בעניין המלצות הועדה הציבורית לבחינת פעילות המכינות הקדם אקדמיות

ח' כסלו תשע"א
15 נובמבר 2010

לכבוד,
ח"כ גדעון סער
שר החינוך ויו"ר המל"ג

שלום רב,

הנדון: המלצות הועדה הציבורית לבחינת פעילות המכינות הקדם אקדמיות

ראשית, ברצוננו להודות לך על הקמת ועדה זו, אשר אפשרה דיון משמעותי במערך המכינות הקדם אקדמיות לאחר עשור, מתוך מטרה לשפר ולייעל את הרחבת הנגישות להשכלה גבוהה. כן, ברצוננו להודות למר ירום אריאב אשר עמד בראש הוועדה והתייחס ברצינות ובכבוד ראש לתפקידו ולנושא זה.

אנו מברכים על המלצות הוועדה שיישומן שידרג את מערך המכינות המוכר לנו כיום, אך מביעים את התנגדותנו הנחרצת לסעיף 8 בהמלצות הוועדה (יש לציין, כי התנגדות זו הוצגה במהלך עבודת הוועדה ליו"ר הוועדה), המאפשר, לראשונה, לתלמידים הלומדים במכינות הבגרותיות בבתי הספר הפרטיים האקסטרניים להיעזר במענקים מהקרן לסיוע נוסף של הקרן לחיילים משוחררים. המלצה זו יוצרת תקדים המנתק את הקשר בין המכינה הקדם אקדמית ובין המוסד בו היא מלמדת, וסותרת את חוק חיילים משוחררים משנת 1994, אשר עורך הבחנה בין סוגי המוסדות – הציבוריים, קרי המוסדות להשכלה גבוהה והמכוונים הפרטיים. הבחנה זו אקוטית ממספר טעמים:

1. הצורך להבטיח לחיילים משוחררים מסגרת אשר תרחיב את נגישותם להשכלה גבוהה - המכוונים הפרטים חסרים את המערך הנדרש לטיפול באותה אוכלוסיה הנעזרת בכספי המענקים לסיוע נוסף, אשר מוגדרת "ראויה לקידום", לעומת המוסדות להשכלה גבוהה המסייעים לאותם סטודנטים להמשיך ללימודים אקדמיים לא רק ע"י השלמת בגרויות, כי אם גם באמצעות הכנה מקיפה הכוללת פיתוח מיומנויות אקדמיות ותמיכה של גורמי סיוע והכוון.

2. הפיקוח על המכונים הפרטים הקיימים ועל פתיחת מכונים חדשים נעשה באמצעות מספר מועט מאד של מפקחים ומשרד החינוך חסר מידע רלוונטי בנוגע לפעילותם כגון – מספר השעות שהם מלמדים, אחוזי הצלחתם וכדומה.

3. הוועדה ממליצה להעביר **לידי מל"ג/ות"ת** את האחריות הכוללת על כל המכינות הקדם אקדמיות במוסדות להשכלה גבוהה, אם כן כיצד יפקחו מל"ג/ות"ת על מערכת פרטית שאינה אקדמית? ובהינתן האפשרות לשימוש במענקים במכונים הפרטים, כיצד יוכל יו"ר ות"ת לקבוע, כפי שנכתב בסעיף 8: **"כי הסיוע הנוסף עבור מוסדות אלה יהיה נמוך יותר בהשוואה למכינות הברגרותיות הצמודות למוסדות האקדמיים, מתוך הנחה שיש תועלות חברתיות בלימוד במכינה שבין כותלי מוסד אקדמי"**.

להבחנה זו בין שני סוגי המוסדות ניתן צידוק משפטי בפסיקת בג"צ 381/91 לאה גרוס נגד: משרד החינוך והתרבות, האגודה לקידום החינוך, מכללת הגליל המערבי – עתירה של בית הספר האקסטרני "נאור" בעניין השתתפות המדינה במימון השכלה של חיילים משוחררים. מתוך הנימוקים לדחיית העתירה כפי שהוחלט בפסק דינו של השופט מלץ: **"..אמנם נכון כי לכאורה מספקים המכללה ובית הספר את אותן שרות עצמו לקהל יעד של חיילים משוחררים, אך אין לראות כאפליה פסולה את הפניית האוכלוסייה הראויה לקידום דווקא למוסד רחב ובעל יעדים נוספים ובכך להגדיל את הסיכויים שחייל משוחרר ראוי לקידום ימשיך בלימודיו או יקבל במהלך הלימודים השכלה מעבר להשכלה הפורמאלית, כפי שהדבר נעשה במכללה. בכך אין שוויון בין שני המוסדות והמשיבים היו רשאים להבחין בין מוסדות קדם אקדמיים, המספקים בין השאר הכשרה לברגרות אך מעניקים גם מעבר לכך, לבין בתי ספר אקסטרניים שכל עיסוקם הכנה לברגרות"**.

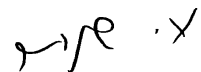
לסיכום - הפניית סטודנטים "ראויים לקידום" למכונים פרטיים, באמצעות המענקים הללו, תפגע בסיכויי ההצלחה של אותם סטודנטים להשתלב בלימודים אקדמיים ובמטרתו הראשונית של מערך המכינות – הרחבת הנגישות להשכלה גבוהה. אשר על כן, נבקש להטיל את מלוא כובד משקלך ולהסיר את סעיף 8 מדו"ח הוועדה.

בברכה,

יורם רז

מנכ"ל תורן

פרופ' עליזה שנהר

יו"ר תורן

העתק:
מר ירום אריאב – יו"ר הוועדה
חברי הוועדה

